

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti
Evropský sociální fond

Přehled dějin evropského umění

Světové umění po roce 1960

přednášející: doc. PhDr. Marie Klimešová, PhD.

Vybrané tendence západního umění od roku 1960 do současnosti

- Pop art, Neo pop
- Kinetismus, pohyb, světlo
- Akční umění, happening, Fluxus
- Hard edge
- Minimal art
- neokonstruktivismus
- Konceptualismus
- Arte povera
- Body art
- Land art
- Hyperrealismus
- Neoexpresionismus, transavantgarda
- Video art
- Sound art
- Internetové umění

Pop art v Evropě

Kořeny evropského pop artu lze spatřovat v hnutí dada (Kurt Schwitters). Prostředí londýnské Independent Group pracovalo s banalitou, komiksem, pokleslým filmovým žánrem, technikou ad. už na počátku padesátých let.

Klíčový význam měla výstava This is Tomorrow (1956).

Francouzské nové realisty založil Yves Klein a teoretik Pierre Restany se skupinou dalších umělců v říjnu 1960. Skupina existovala do roku 1970. Její vliv na střeoevropské umění byl silný, práce s banálními předměty každodenní spotřeby byla inspirativní i v našem kontextu.

- **Velká Británie:**

Independent Group (raný pop art: teoretik Lawrence Alloway), autoři: Eduardo Paolozzi, Richard Hamilton, Alison a Peter Smithsonovi

pop art: David Hockney, Peter Blake, Allen Jones, R.B.Kitaj ad.

- **Francie:**

Noví realisté (teoretik Pierre Restany) autoři: Yves Klein, Jean Tinguely, Martial Raysse, César, Arman, Nikki de Saint-Phalle, Jean Villeglé, Christo, Daniel Spoerri ad.

Americký pop art a neo pop

Americký pop art podobně jako evropský pop art čerpal řadu inspirací z dada, v druhé polovině padesátých let si mladá generace Američanů znovuobjevila Marcela Duchampa, který tehdy žil v USA. Inspirativně působila osobnost Johna Cagea. Vizuální potenciál banality (komiks, reklama) v kombinaci s odstupem od expresivní abstrakce, evropská avantgarda (Léger) a aktuální konceptuální umění potlačující autorský rukopis zásadním způsobem oslovil generaci amerických pop artistů. V osmdesátých a devadesátých letech se tradice pop artu recyklovala v agresivních projevech neo popu.

- Robert Rauschenberg
- Jasper Johns
- Roy Lichtenstein
- Andy Warholl
- Edward Kienholz
- Claesz Oldenburg
- Georg Segal
- Jim Dine
- Robert Indiana

- James Rosenquist
- Tom Wesselman
- Larry Rivers
- Mel Ramos

Neo pop

- Keith Haring
- Jeff Koons
- Mike Kelly

Fluxus, akční umění, happening, body art

Hnutí odvracející se od výtvarného umění jako výsledku autorského gesta, snažící se o prolnutí umělecké aktivity s životem. Namísto výtvarné tvorby realizují autoři řadu happeningů a „událostí“ (events). Vznikaly též dadaistické objekty a pod vlivem Johna Cagea specifické hudební (hlukové) „partitury“. Geneze ukazuje k hnutí dada s jeho negováním umění.

Hnutí Fluxus propojilo americkou a evropskou scénu. Ke klíčovým osobnostem Fluxu patřili George Maciunas, Allan Kaprow, Jim Dine, Josef Beuys, Wolf Vostell, Ben Vautier, Nam Jun Paik ad. Fluxus kontaktoval i obdobné autory východního bloku (Milan Knížák, Stano Filko, Alex Mlynarčík ad.).

Už v šedesátých letech se začala profilovat též vyhraněná podoba akčního umění – body art, v němž tělo umělce bylo podrobováno drastickým konfrontacím, vedoucím k sebepoškozování (průkopníky byli vídeňští akcionisté: Gunther Brus, Otto Muehl, Rudolf Schwarzkogler, Herman Nitsch), Arnulf Rainer). K významným body artistům patří kupř. Bruce Naumann, Marina Abramović, Vito Acconci, Chris Burden, Gina Pane, Anna Mendieta ad.

Post Painterly Abstraction: Color Fields, Hard Edge

Minimalismus

Color Fields je součástí abstraktního expresionismu, patří však více k jeho druhé generaci, jejíž autoři realizovali rozměrná plátna malbou přímo na nešepsované plátno ve velkých rozplývavých plochách (Morris Louis, Helen Frankenthaler, Kenneth Noland).

Hard Edge je rovněž součástí hnutí pomalířské abstrakce. Malba je organizována v jasně vymezených geometrických plánech. Bruce Nauman, Elsworth Kelly, Ad Reinhardt.

Minimalismus zasáhl jak malíře, tak sochaře, a charakterizuje ho konceptuální práce s neutrálními stejnorodými prvky a jejich násobky, problematika mřížky, industriální materiály, konstruktivní princip výstavby objektu či obrazu. Donald Judd, Carl Andre, Sol LeWitt, Frank Stella, Richard Serra, Dan Flavin, ad.

Specifickým projevem konceptualismu je práce s textem (Joseph Kosuth, Lawrence Weiner, Bruce Nauman).

Evropa: konceptuální tvorba, kinetické umění, pohyb, světlo, op art, arte povera

- Lucio Fontana – malířské gesto proměnil v destruktivní akt otevírající v plátnu prostor
- **Skupina Zero, Düsseldorf (1958 – 1968)** – od konce padesátých let pracovali tito umělci se světlem a pohybem. Piene později vytvořil i řadu nafukovacích vzdušných objektů.
(Otto Piene, Günther Uecker, Heinz Mack)
- Victor Vasarely, Bridget Riley – op art : dojem pohybu vzniká na základě vnímání agresivní geometrické struktury
- **Skupina GRAV:** Julio Le Parc, Francois Morellet pracoval se světelnými instalacemi, blízké Vasarelymu op artu.
- Nicolas Schäffer – kybernetické sochy spojující pohyb, světlo a zvuk
- Italské hnutí **Arte povera** se zformovalo v druhé polovině šedesátých let v Itálii, jeho počátky jsou ale o něco starší (Pistoletto). Charakterizoval je konceptuální vztah k přírodním a chudým materiálům, k přírodním a chemickým procesům, k matematice, mýtu. Teoretikem hnutí byl Germano Celant, k hlavním autorů se řadí Mario Merz, Jannis Kounellis, Alessandro Boetti, Michelangelo Pistoletto ad.

Land art (Zemní umění)

- Na konci šedesátých let řada amerických umělců opustila výstavní síně a realizovala, mnohdy za pomoci těžké techniky, velké zemní projekty v krajině (Nevada, Arizona). Přestože je tato tendence spojována především s USA, i v Evropě se prosadila kupř. v mnohem intimnější podobě v tvorbě britských „kráčejších (a fotografujících) umělců“ (Richard Long, 1945; Hamish Fulton, 1946; Andy Goldsworthy, 1956) ad. Na podobě amerického land artu se podílel i Christo.
- Americký land art pracoval s energií severoamerické pouště, s mýtem, duchovní silou místa. K jeho čelným představitelům patřili Richard Smithson, Michael Heizer, Walter de Maria, Denis Oppenheim, James Turrell ad.
- Evropský land art je více spojen s romantickou tradicí poutníka. Umělec sbírá v divočině předměty a fotografie, a rekonstruuje divočinu ve výstavní síni.

Neoexpresionismus, transvantgarda, divoká (špatná) malba

Tyto tendence souvisejí s postmoderním mísením tradice a současnosti. Podobně jako postmoderní architektura, i postmoderní malba a sochařství má své počátky v šedesátých letech.

Neoexpresionismus se začal v Německu profilovat už v polovině šedesátých let, zejména osobou Georga Baselitze, a znamenal další možnost reflexe války, která v Německu znamenala stále přítomné trauma. Neoexpresionisté čerpali vizuální podněty především z místní expresionistické tradice, a v díle nejdůležitějších umělců této generace najdeme řadu prací vztahujících se k historii a zkoumajících německý mýtus.

Italská transvantgarda se v duchu postmoderních teorií obracela k místní tradici a mnoha aspekty se vztahovala k domácí středomořské (antické) tradici (mytologii).

V USA na sebe upozornil J.-M. Basquiat, který integroval do malby podněty pouličního grafitti.

- **Německo:** Georg Baselitz, Markus Lüpertz, A.R. Penk, Anselm Kiefer, Jörg Immendorf, Helmut Middendorf, Rainer Fetting, Karl Horst Hödicke
- **Itálie:** Enzo Cucchi, Mimmo Paladino, Sandro Chia
- **USA:** Jean-Michel Basquiat

Video, zvuk, internet, manipulovaná fotografie, aktivismus, street art atd.

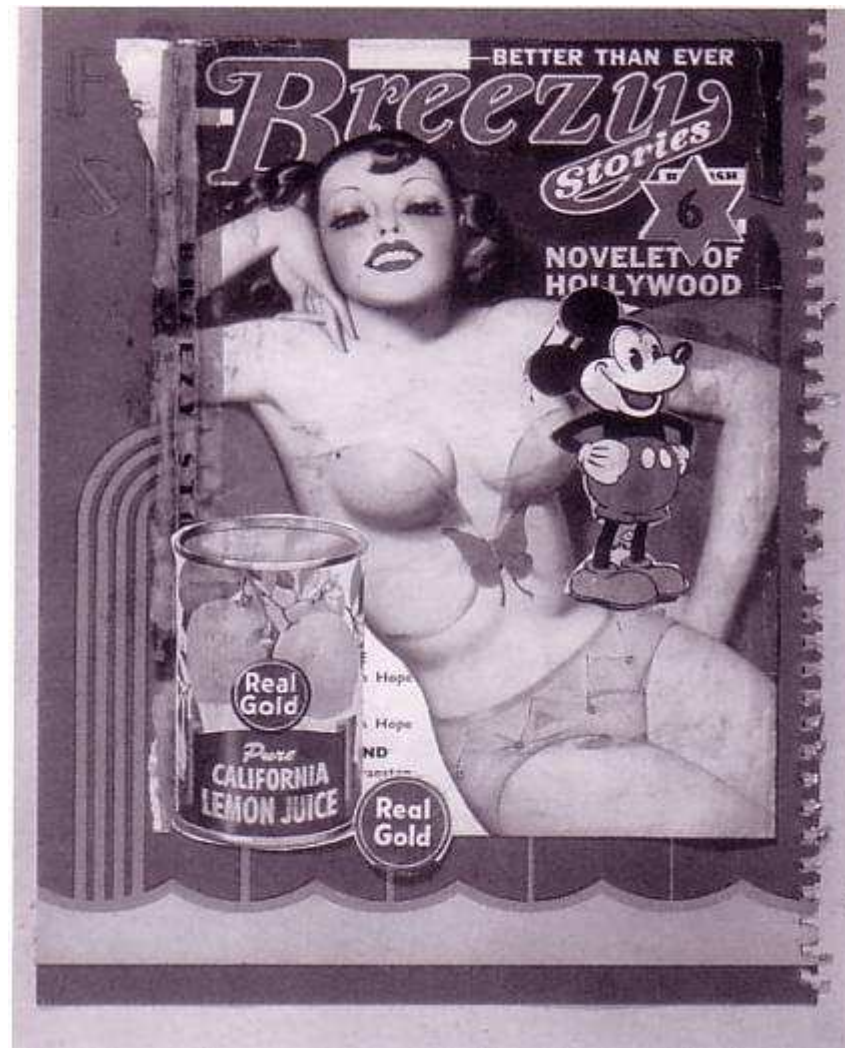
- Video na určitou dobu ovládlo výtvarnou scénu. V tvorbě Billa Violy, Bruce Naumana, Dana Grahama, Gary Hilla, Steva McQuinna, Pipilotti Ristové, Anriho Saly a dalších dosáhlo výjimečné síly výpovědi, experimentální koncepce a trvalé hodnoty.
- Manipulovaná a aranžovaná (a většinou velkoformátová) fotografie se stala rovnocennou součástí spektra výtvarných postupů.
- S krátkým se odstupem se představa o umění rozrůstá do nepřehledné řady tendencí, hnutí, skupin, technik atd.
- Prosadili se umělci – solitéři, jejichž tvorba má výrazně existenciální a velkorysý charakter. (Louise Bourgeois, Anish Kapoor ad.).
- Zároveň dochází ke globalizaci, která stírá představu o centru a periférii. Do centra zájmu se dostaly dříve izolované regiony (země Východního bloku, Čína, Afrika, Jižní Amerika ad.) a dochází k jejich integraci do mapy současného světa umění.
- Přehled umění od roku 1960 do současnosti nemůže být nikdy vyčerpávající.

Bibliografie

- Hal Foster, Rosalind Kraussová, Yve-Alain Bois, Benjamin H.D.Buchloh, Umění po roce 1900, Slovart 2007.
- Amy Dempseyová, Umělecké styly, školy a hnutí, Slovart 2002.
- Edward Lucie-Smith, Artoday, Slovart 1996.
- José Pijoan (čeští autoři): Dějiny umění, doplňkový 12. díl, Knižní klub a Balios, Praha, 2002.

Eduardo Paolozzi (1924 – 2005)

Byla jsem hračkou bohatého muže, 1947
z cyklu Deset koláží z Bunku

The Real Gold, 1950

Richard Hamilton (1922)

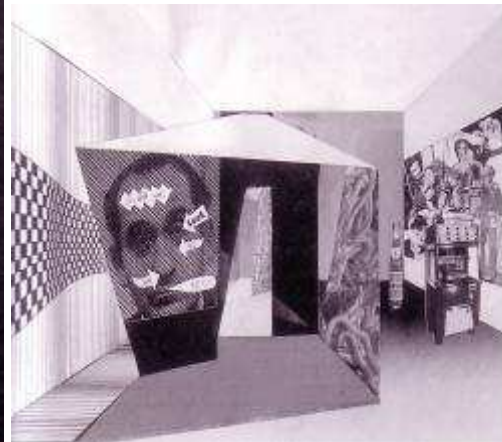
Čím je dnešní domov tak odlišný, tak přitažlivý?

1956

This is Tomorrow
London
Whitechapel Gallery

1956

Peter Blake (1932)

Self Portrait with Badges

1961, foto 1963

Peter Blake a Jann Haworth

Sgt. Peppers ...

1966-1967

David Hockney (1937), Peter getting out of Nick's Pool, 1966

Allan Jones (1937), Curious Woman, 1964–1965

**R.B.Kitaj
(1932–2007)**

Ohio Gang, 1964

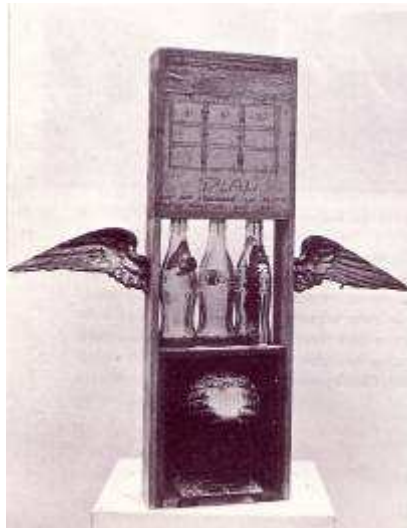

Robert Rauschenberg (1925 – 2008)

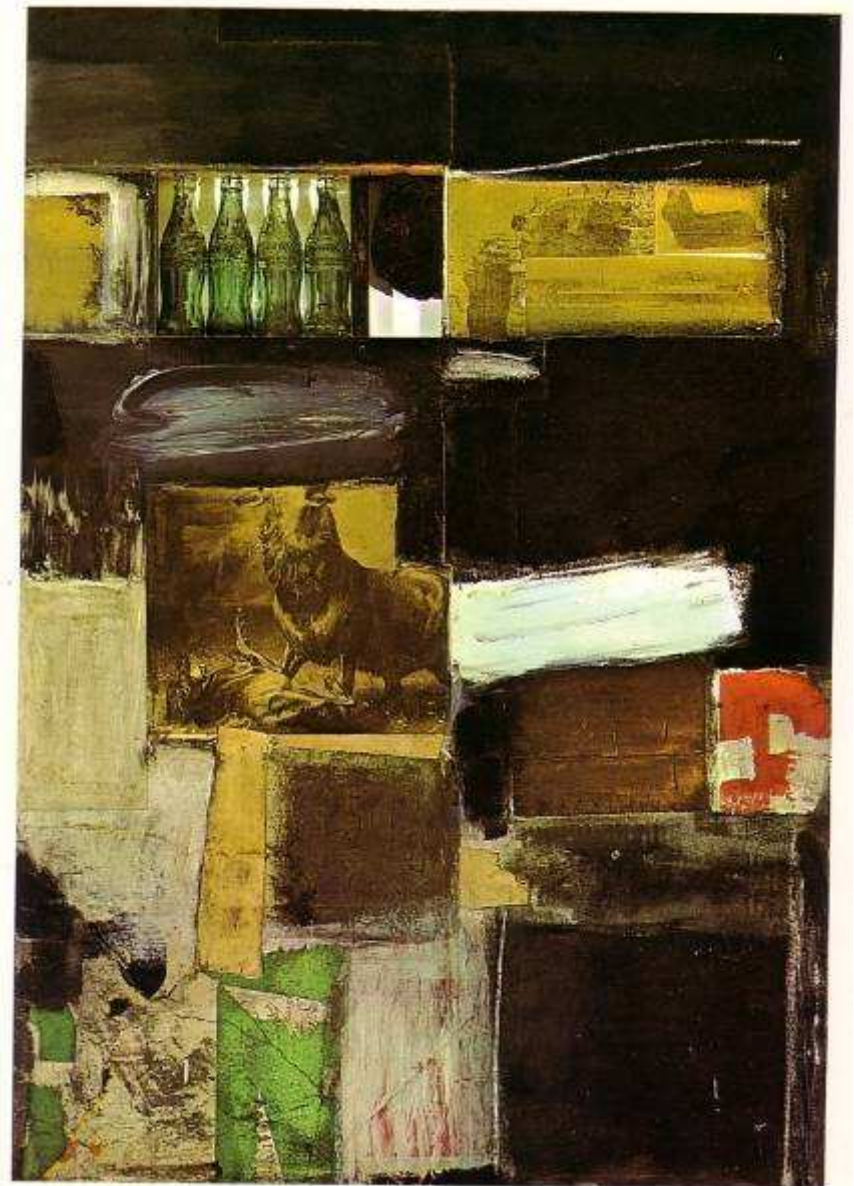

Postel, 1955

Coca Cola Plan,
1958

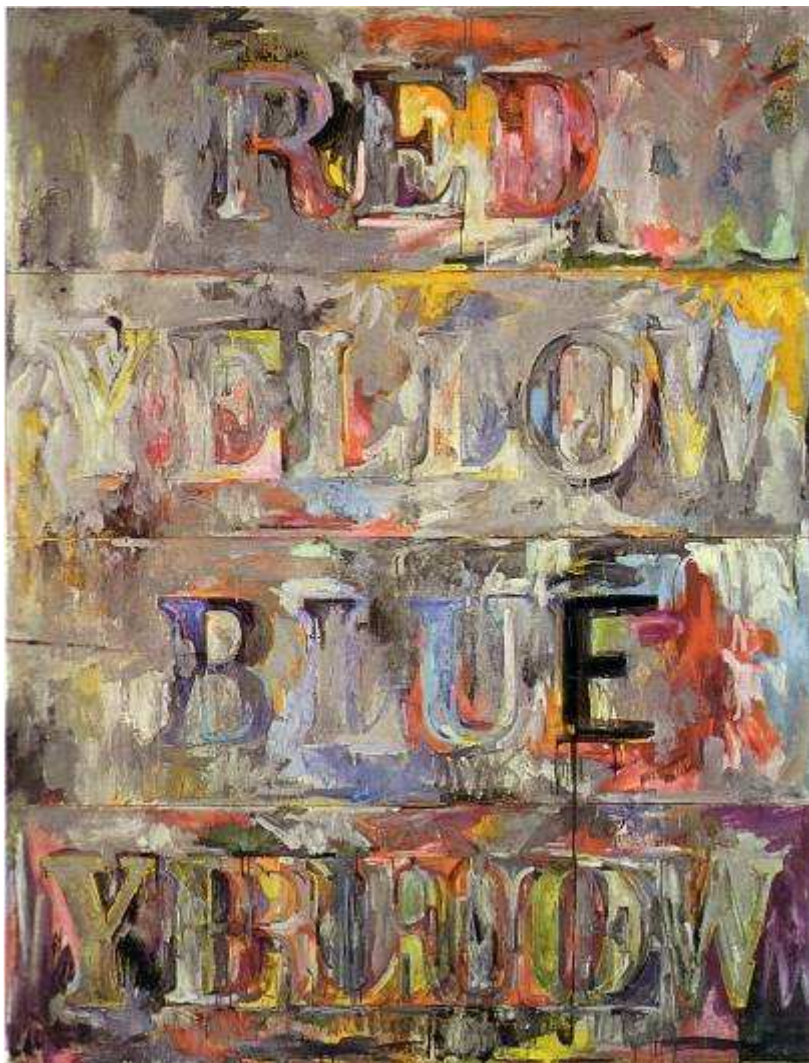
Klekání, 1958

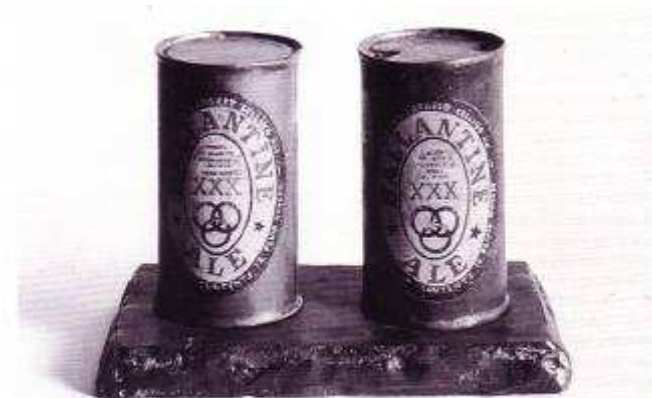

Jaspers Johns (1930)

By the Sea, 1958; Vlajka, 1954 - 1955

Bronze peint II, 1964
(původní odlitek
1960)

Pop art USA

James Rosenquist (1933)

Push Buttons, 1960 – 1961

Edward Kienholz (1927 – 1994)

John Doe, 1959

Claesz Oldenburg (1929)

Floor Cake, 1962

Georg Segal (1924 – 2000)

La carniceria (Krveprolití), 1965

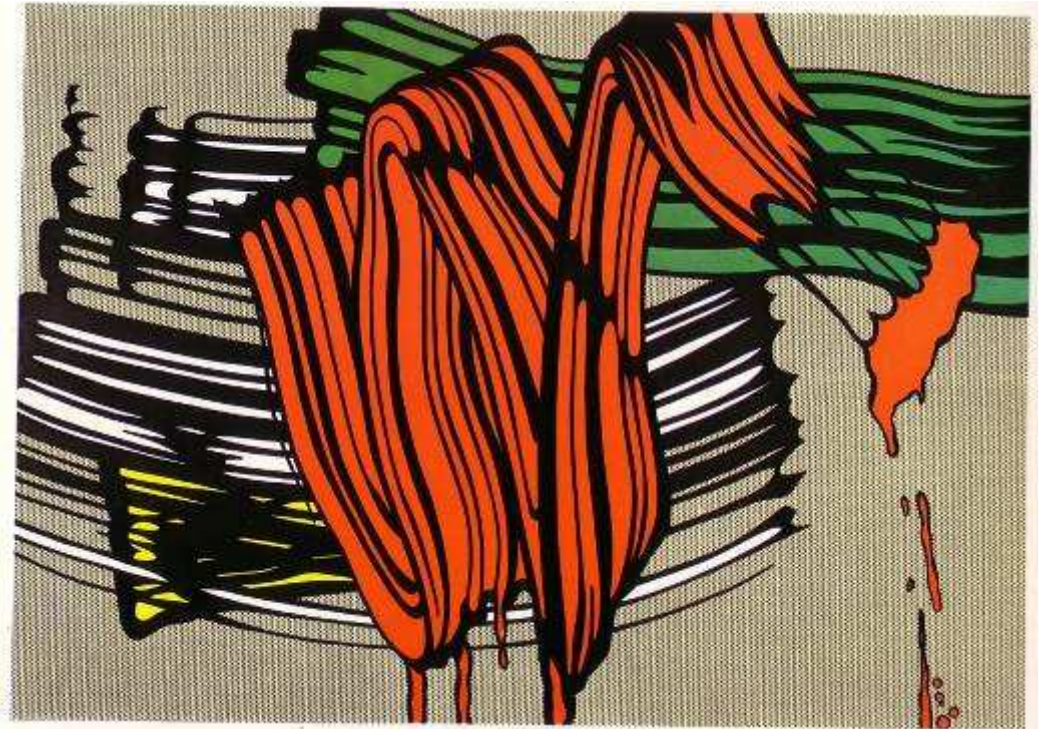

Roy Lichtenstein (1923 – 1997)

Pračka, 1961

Big Painting 6, 1965

Roy Lichtenstein

Girl Drowning, 1963

Women in a flowered Hat, 1964

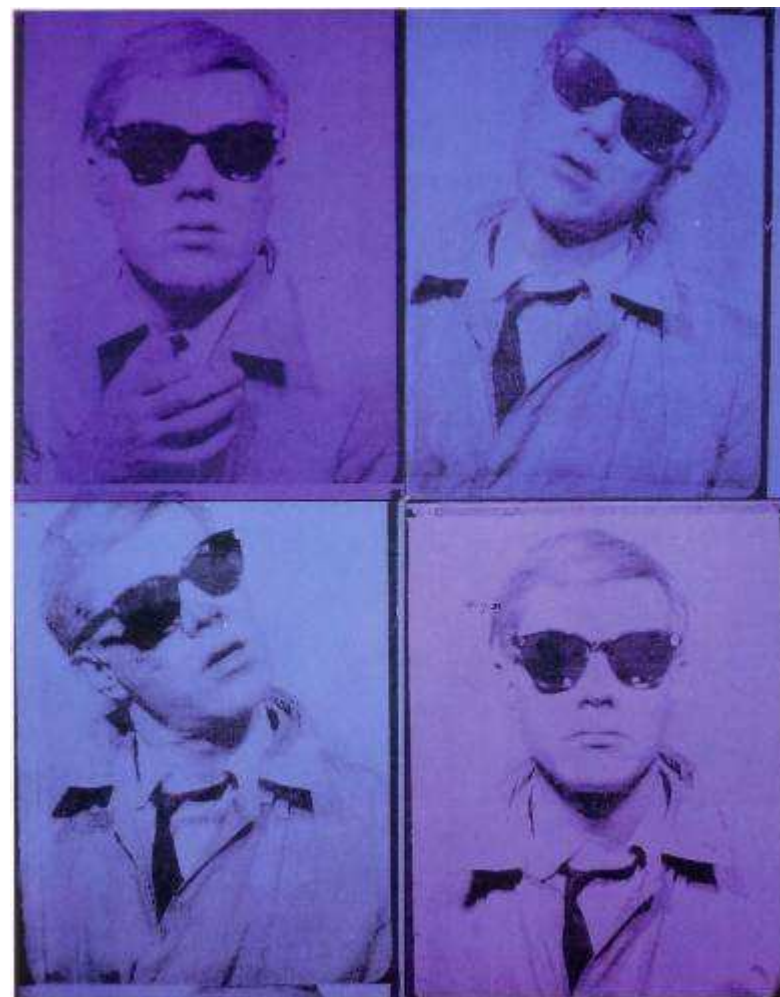

Andy Warhol (1928 – 1987)

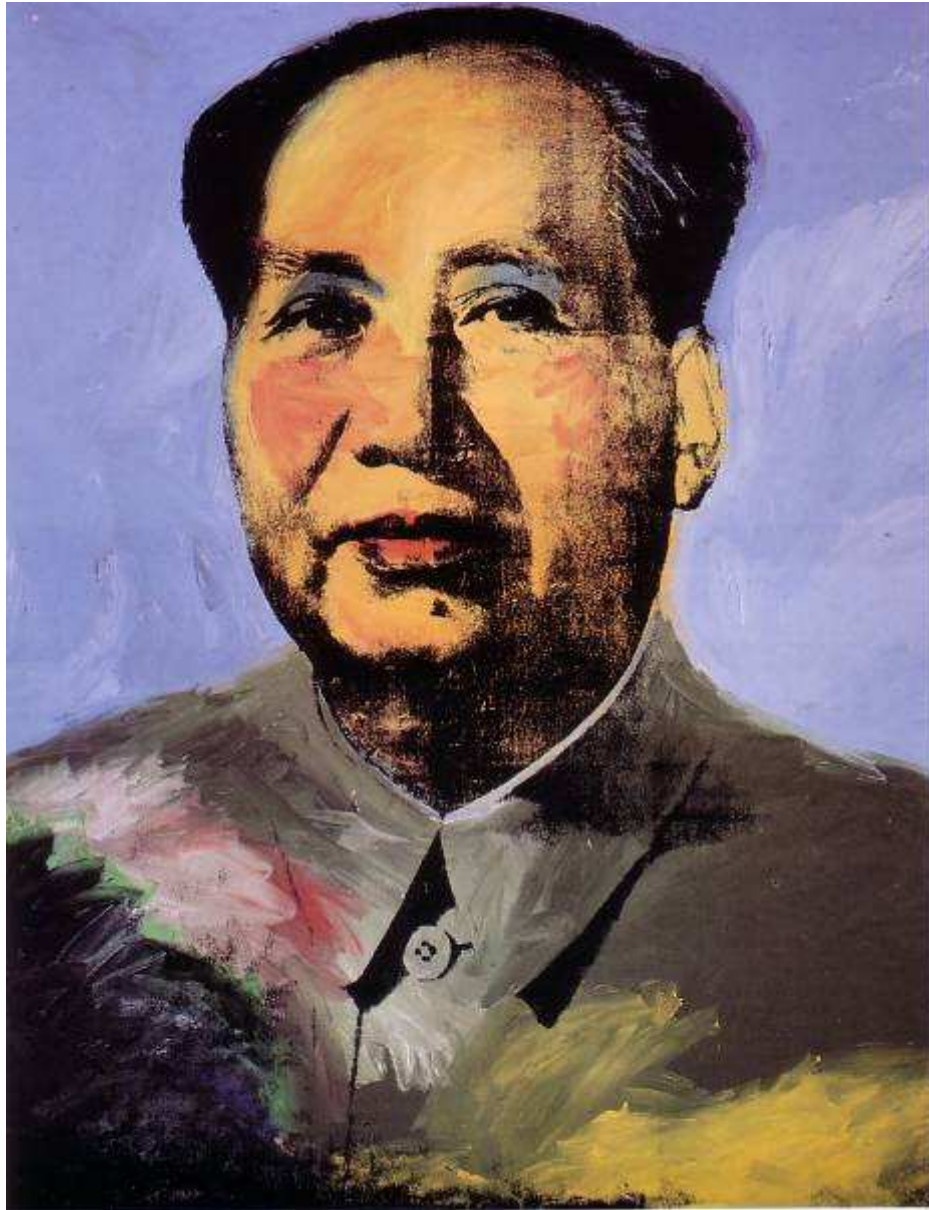
Autoportrait, 1961

Bonwitt Teller, duben 1961

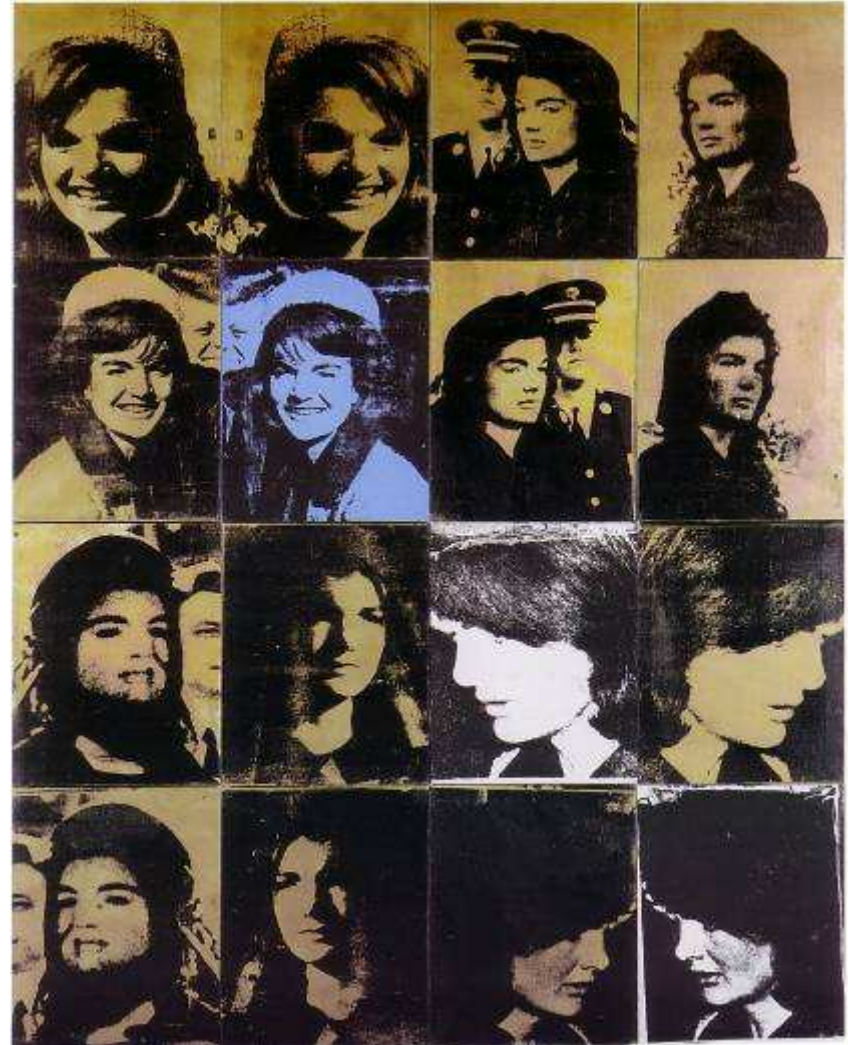
3. Autoportrait, 1961
Sérigraphie et acrylique sur toile,
quatre panneaux, 50,4 x 40,2 cm chacun
Collection M. et Mme S. Brooks Barros

Andy Warhol

Mao, 1970

Jackie – The Week it
was, 1963

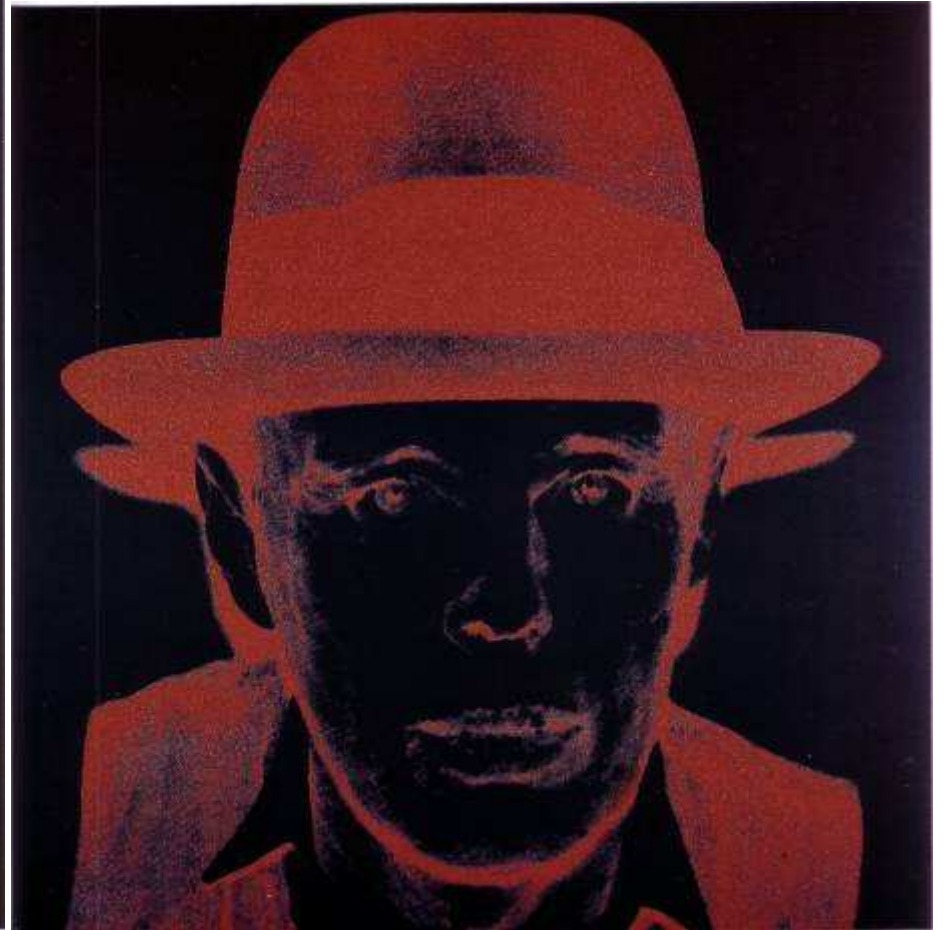

Andy Warhol

Autoportrét, 1986

Josef Beuys, 1980

**J.B.Kitaj
(1932–2007)**

The Ohio Gang
1964

Noví realisté:

Pierre Restany a

Yves Klein, Arman, César, Nikki de Saint-Phalle, Jean Tinguely, Martial Raysse, Jean Villeglé, Raymond Hains, Mimmo Rotella

Accrochage en cours à la galerie J en 1961. De gauche à droite : une tôle de Hains, des « affiches » pêle-mêle de Hains, Rotella et Villeglé, une « affiche » de Rotella, un assemblage de Raysse. Photo J.-P. Biot.

Klein. Démonstration de peinture monochrome au rouleau, galerie Apollinaire, Milan, janvier 1957.

Yves Klein
demonstrace
monochromní malby
válečkem

1957

Klein. Exposition Propositions monochromes époque bleue, galerie Apollinaire, Milan, janvier 1957.

Yves Klein , Propositions monochromes époque
bleue
1957

Yves Klein (1928–1962)

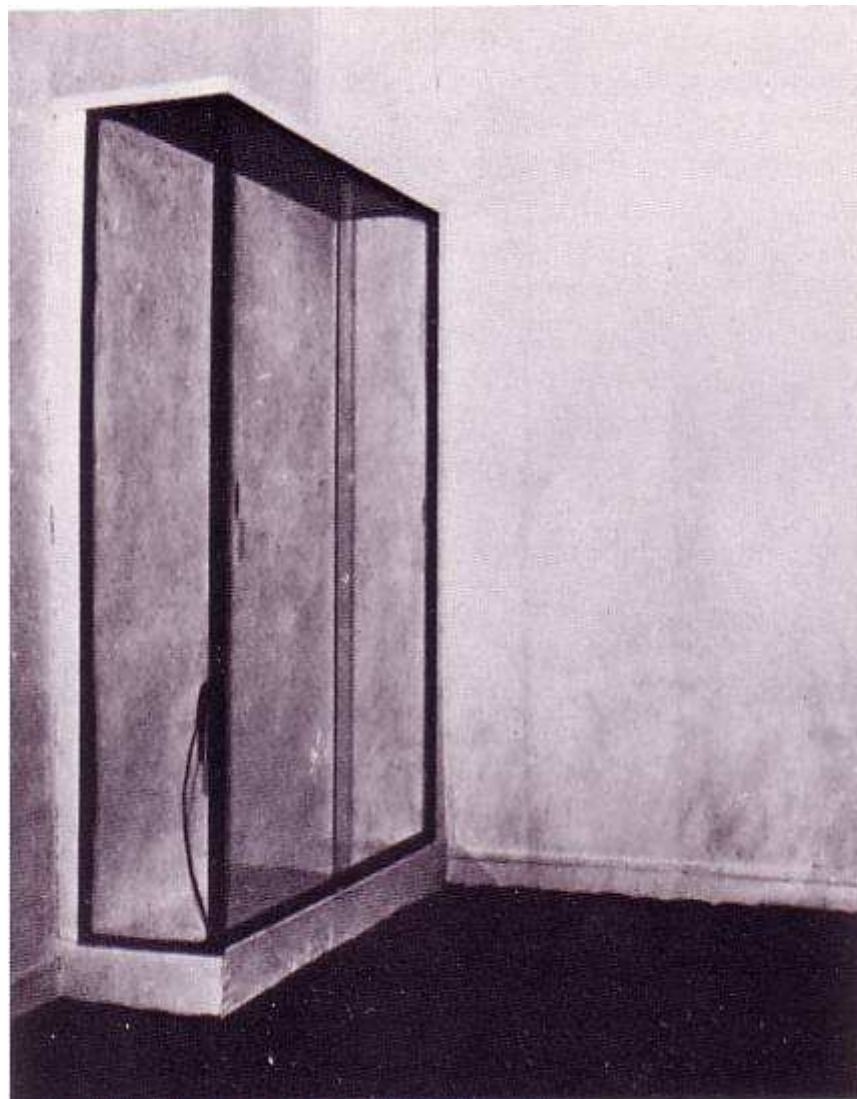
Skok, 1960

Antropometrie,
1960

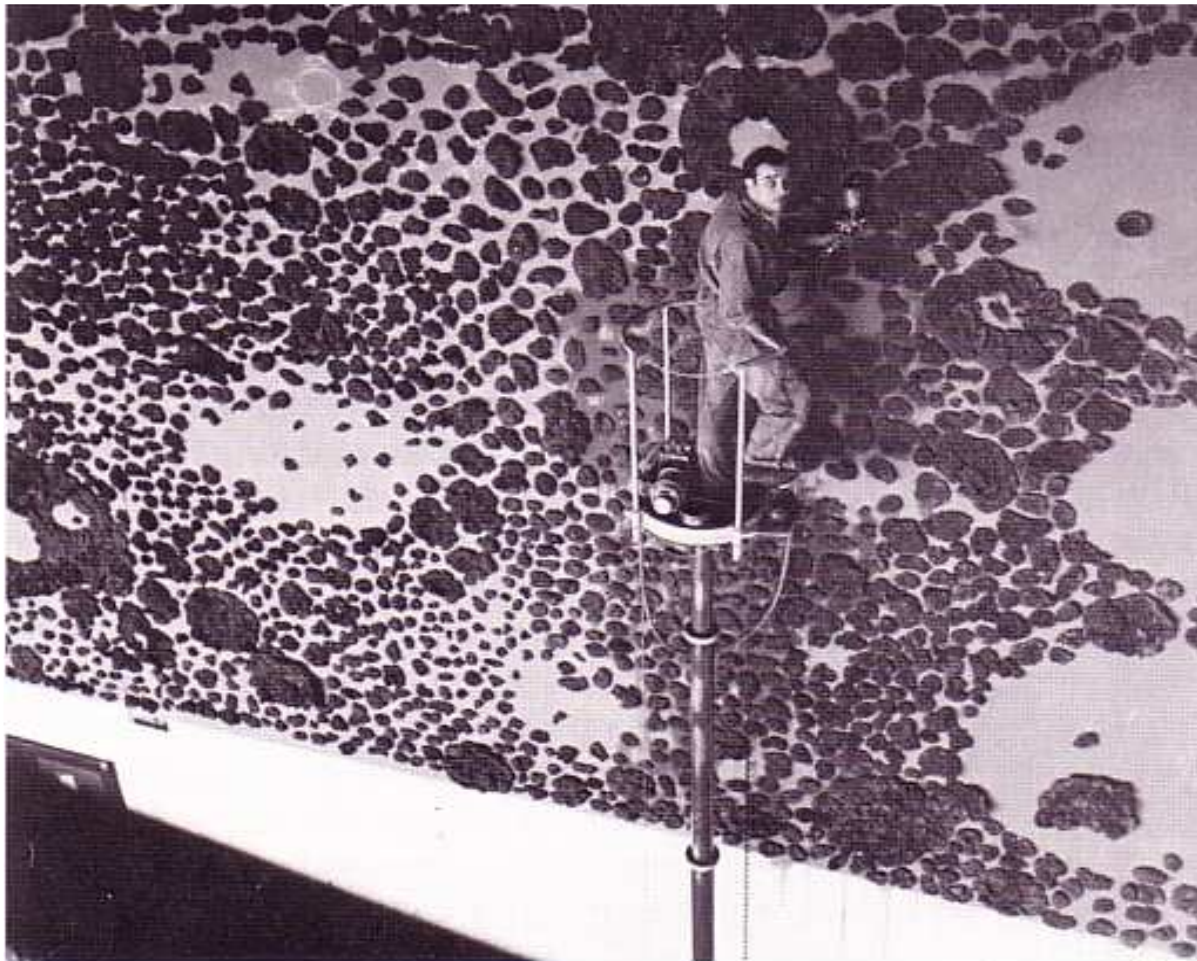
Yves Klein
Le Vide (Prázdnó)
1958

Arman
Le Plein (Plno)
1960

Opéra de Gelsenkirchen, 1958. Klein réalisant un de ses deux reliefs-éponges. Photo Charles Wilp.

Yves Klein
reliefs z mořské houby
Gelsenkirchen, opera

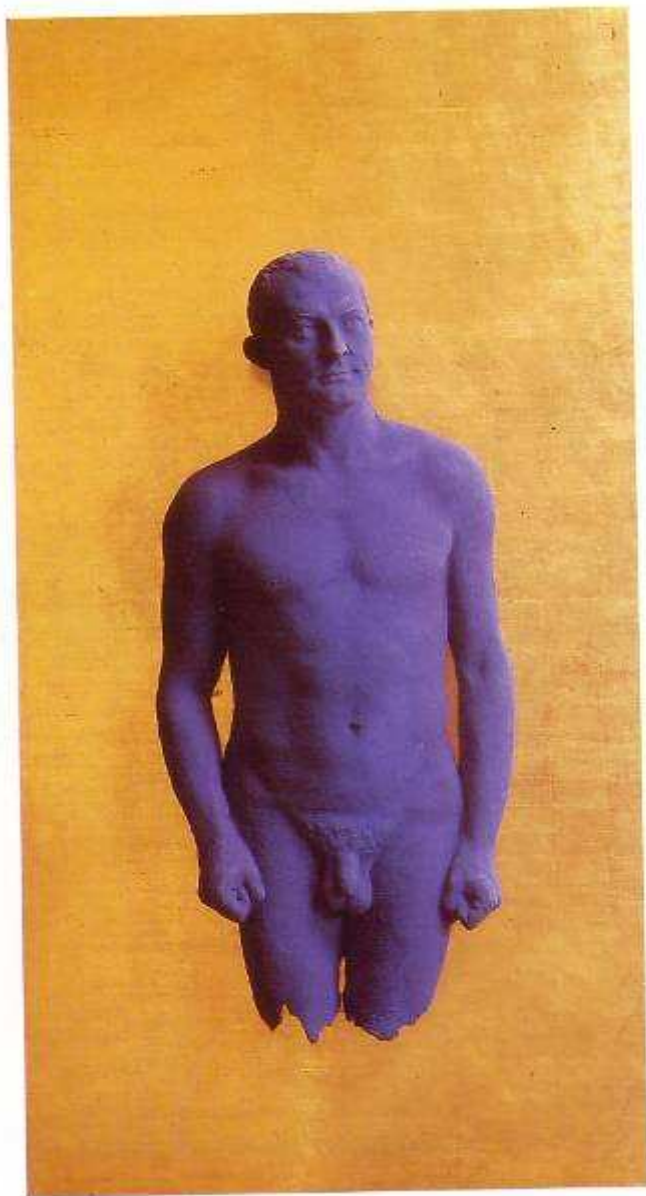
1958

Yves Klein

Portrét Armana, 1962

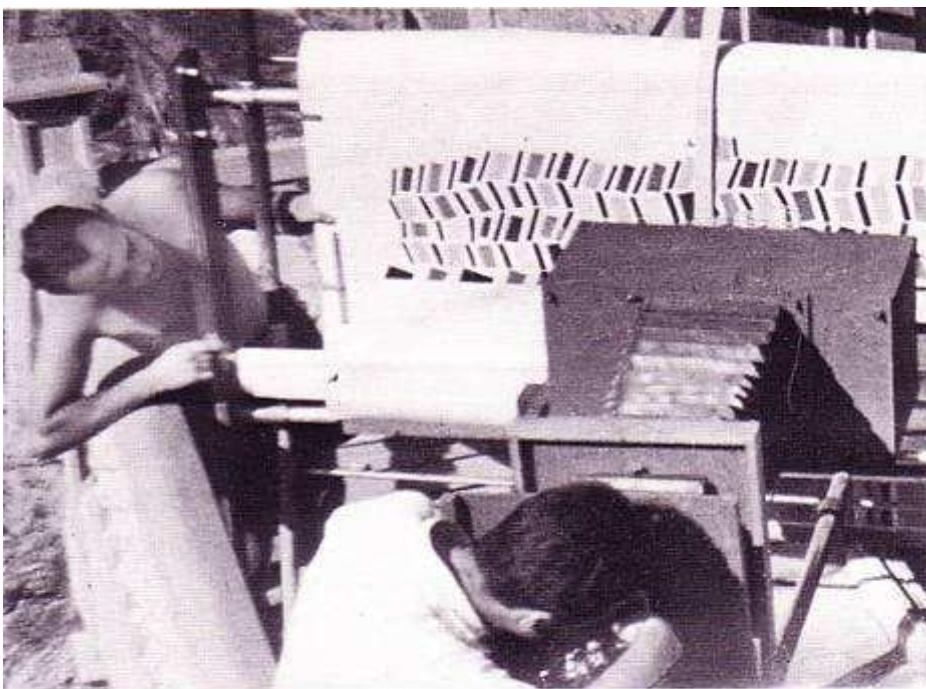
César

Slisovaný
automobil

1960

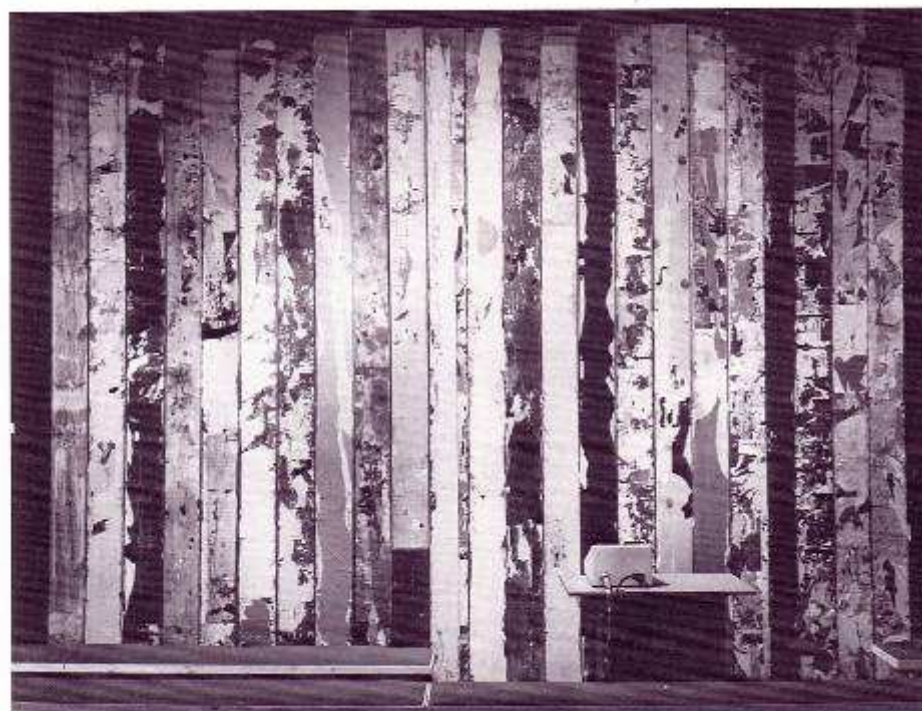

Hains et Villeglé pendant le tournage de Pénélope à l'hypnagoscope, Saint-Servan/Saint-Malo, septembre 1953.

Raymond Hains a Jacques Villeglé
natáčení experimentálního filmu Pénélope,
1953
s použitím hypnagoskopu

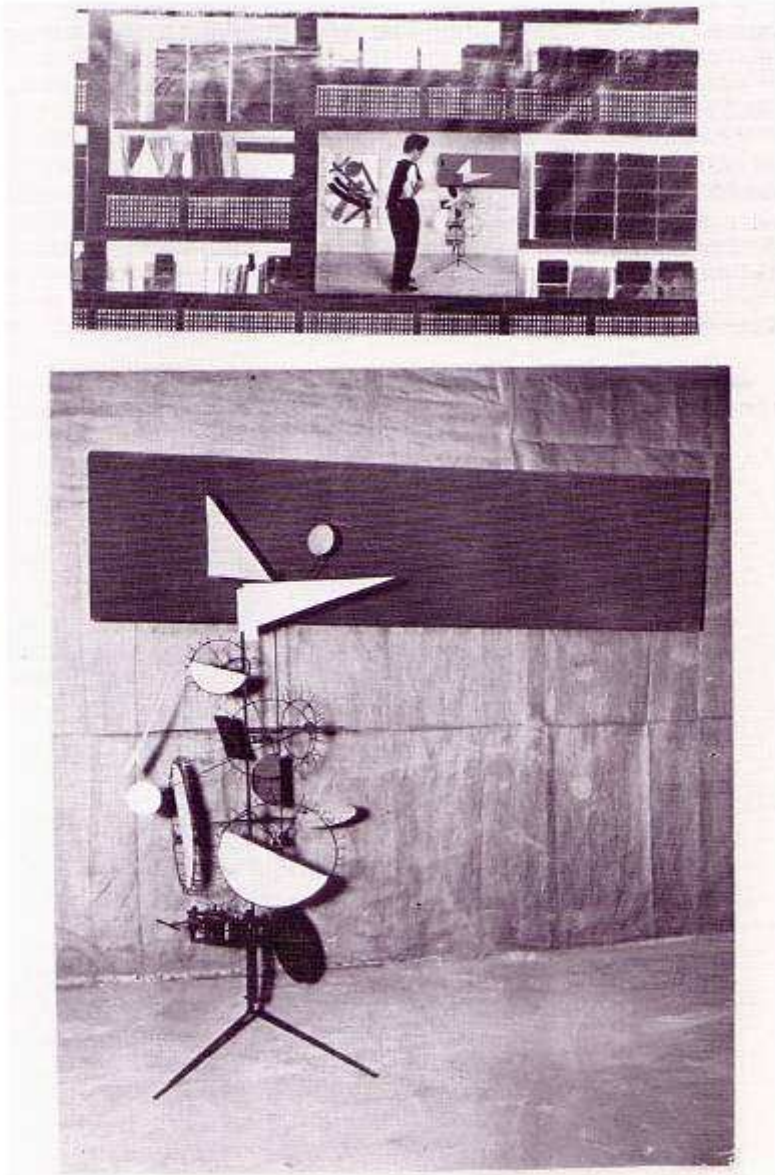
**Raymond Hains, La Palissade des
emplacements réservés**

říjen 1959, 1. Pařížské bienále

Hains. La Palissade des emplacements réservés. Première Biennale de Paris, octobre 1959. Photo Georges Véron.

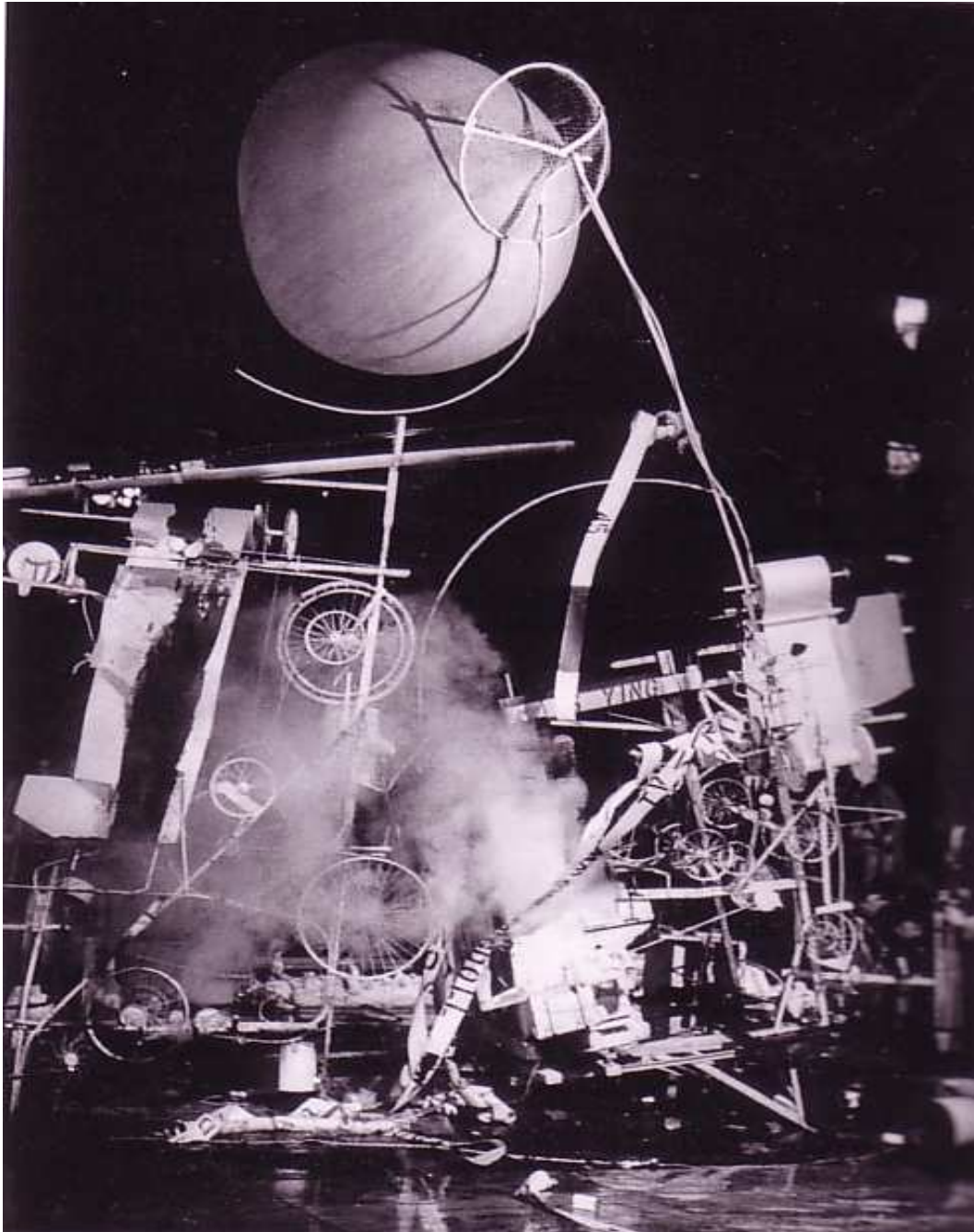

Festival avantgardy, Marseille 1956; Jean Tinguely, Méta-matic, bienále v Paříži, 1959

Festival d'Art d'Avant-garde, Marseille, été 1956. Sculpture méta-mécanique (type Meta-Herbin) de Tinguely devant une peinture monochrome de Klein.

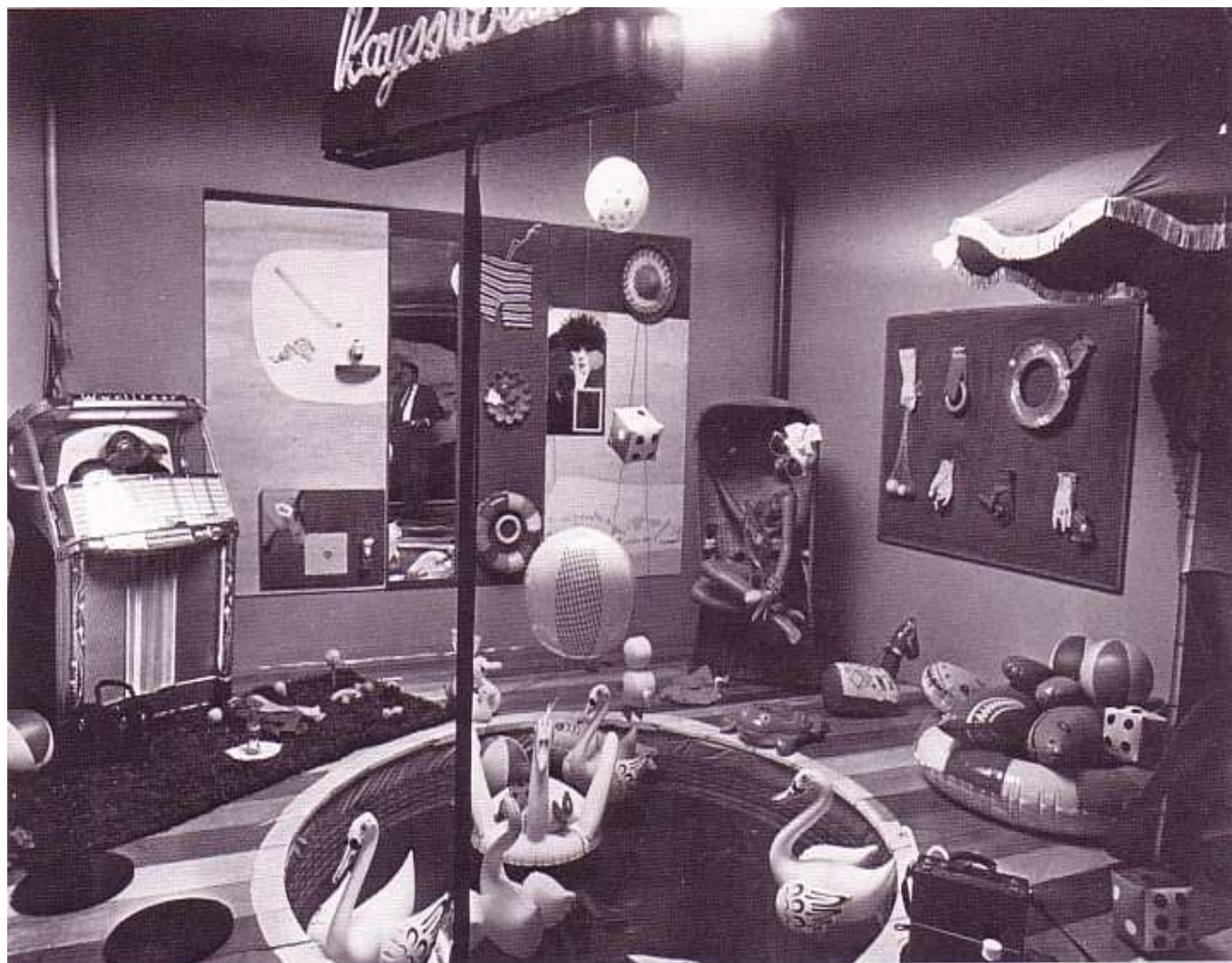

Jean Tinguely (1925–1991)

Hommage a New York

MOMA březen 1960

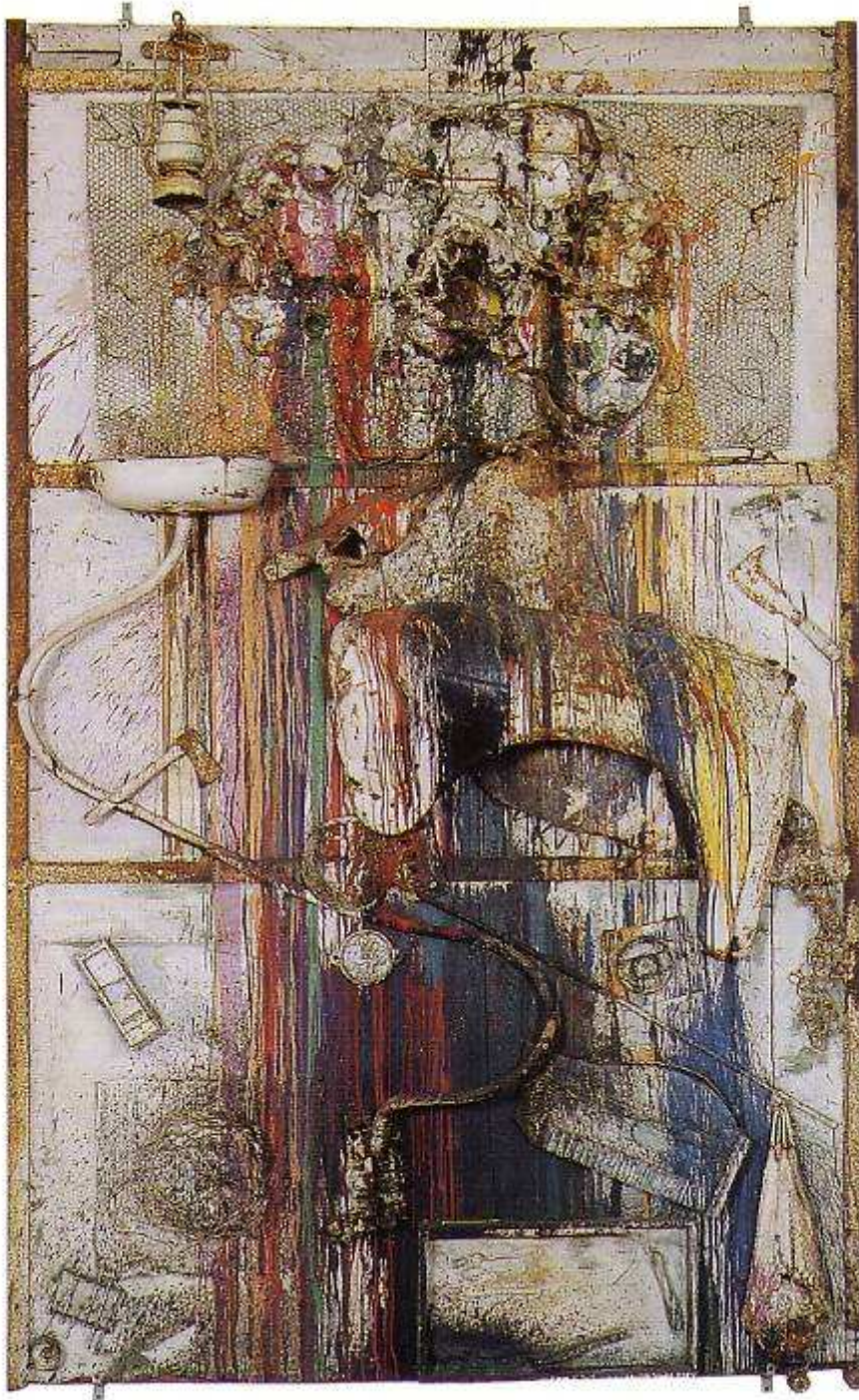

Raysse-Beach, exposition Dylaby, Stedelijk Museum, Amsterdam, septembre 1962.

Martial Raysse (1936)

Raysse-Beach, výstava Dylaby, Stedelijk Museum, září 1962

Niki de Saint-Phalle (1930 – 2002)

Tir (Výstřel)

1962

Super marché magie multicolore, 1960. Objets en matière plastique, 195 x 40 x 30. Musée de Toulon. Exposition : Arman et Raysse, galerie Schwarz, Milan 1961.

Martial Raysse

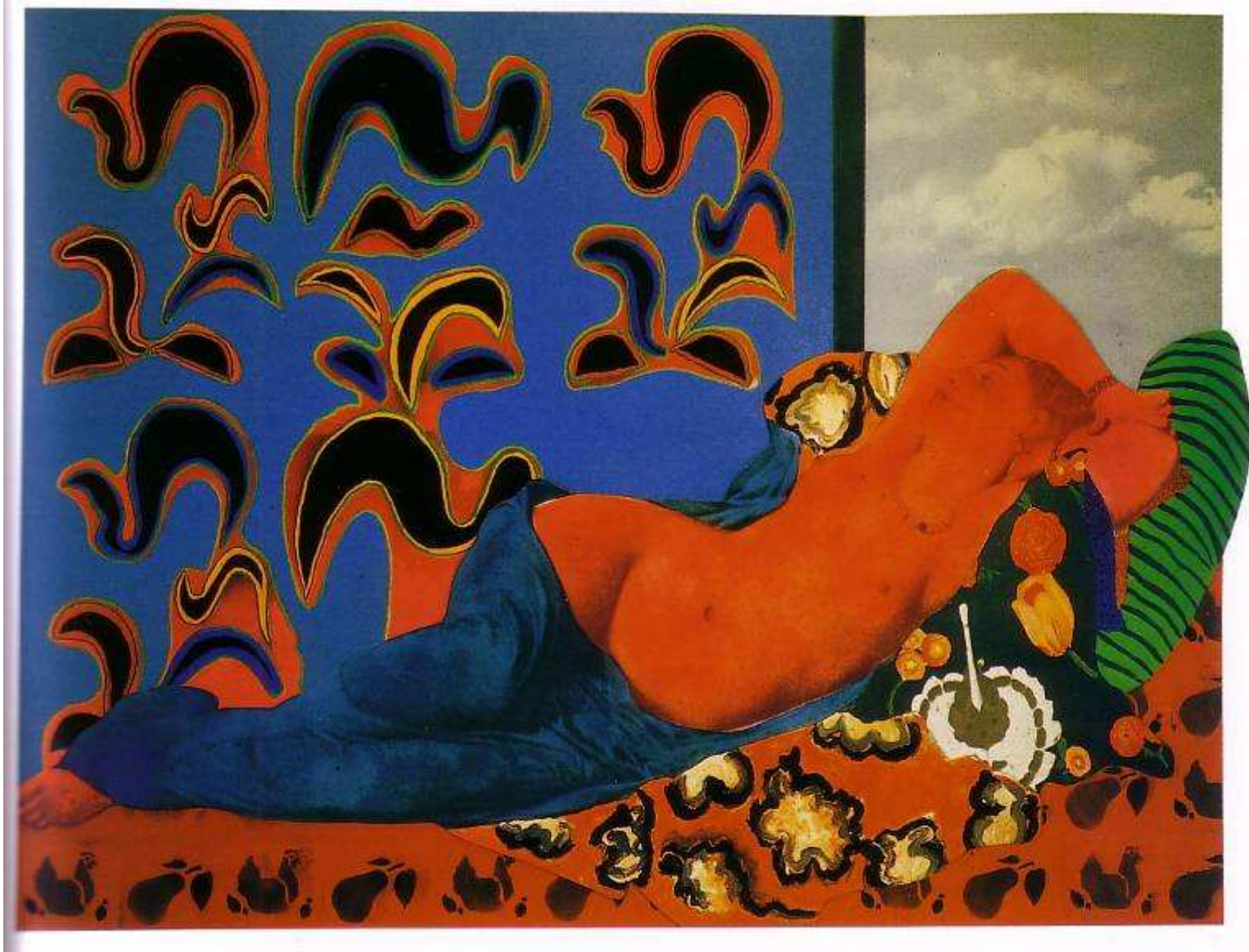
Super marché magie multicolor

Předměty z umělé hmoty

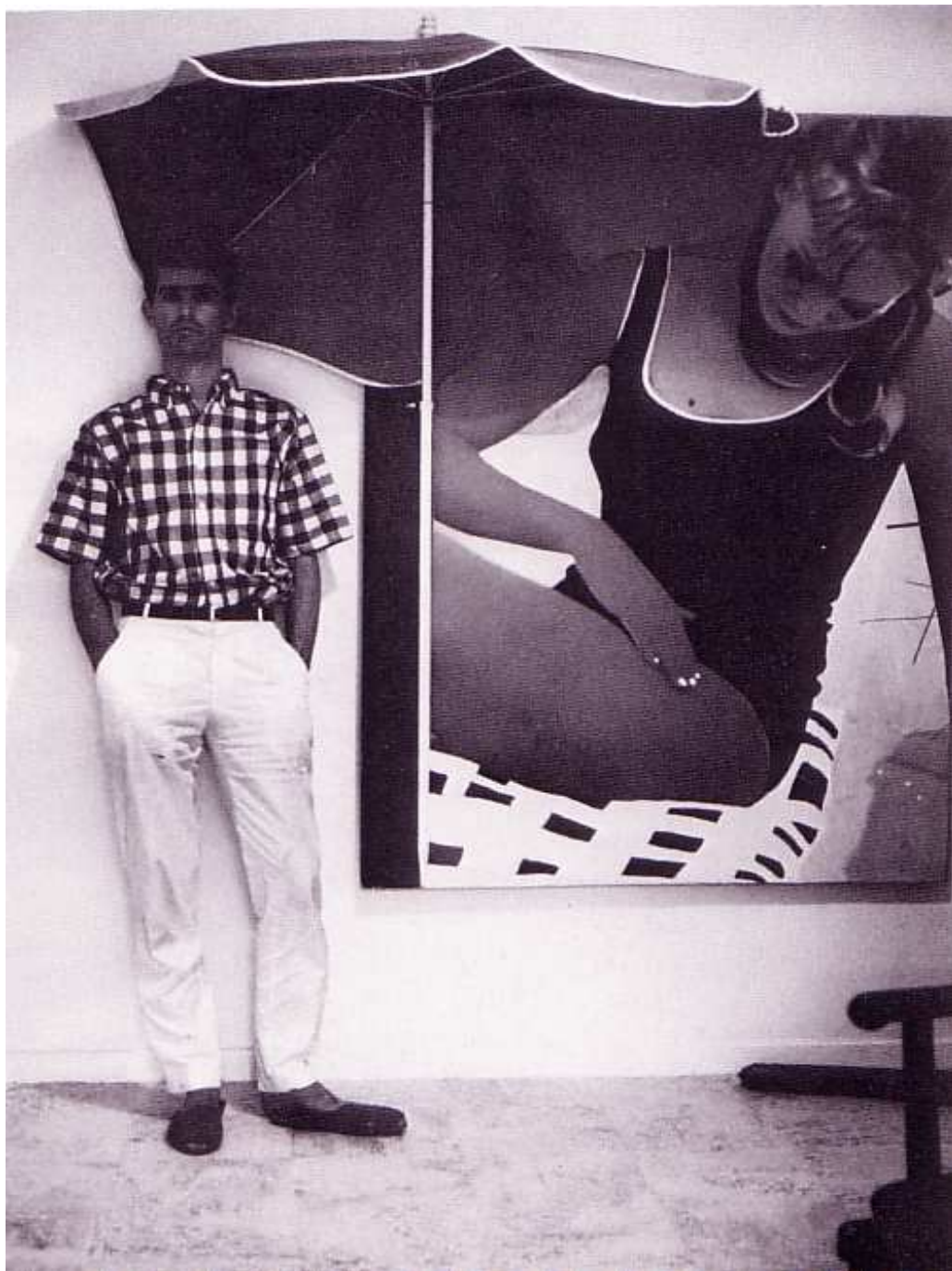
1960

Martial Raysse, Made in Japan, 1964

Martial Raysse
Souviens-toi de Tahiti, France

1963

Christo (1935)

Rue Visconti
20.6.1962

Christo
Zabalené neodada, 1963

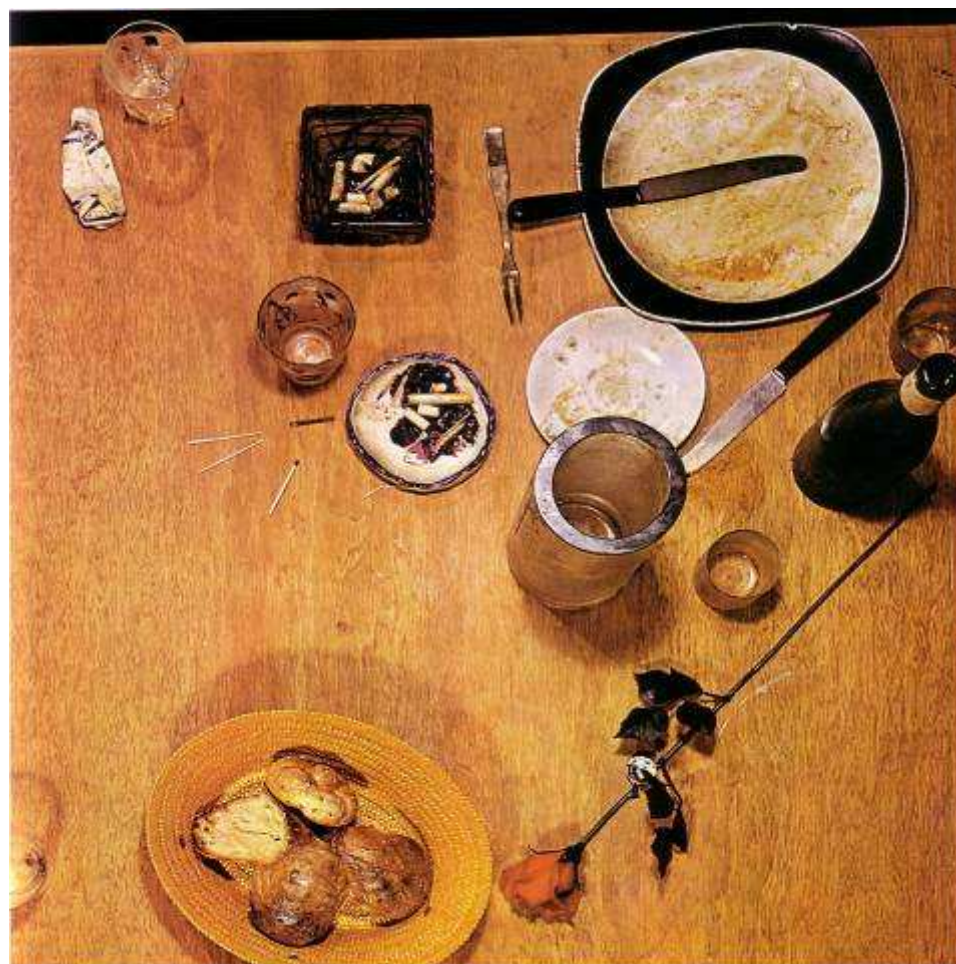

Vylít vaničku i s dítětem
1967

Daniel Spoerri (1930)

Krásné jako šicí stroj na operačním stole
1966

Experiment s prostorem, akční malba

Lucio Fontana (1899–1968), Concetto Spaziale, 1949 - 1950

Otto Piene (1928), malba ohněm, 1961–1965

Otto Piene (1928), *Mechanický balet*, asi 1960

Otto Piene, Light Line Experiment, 1968, MIT

Josef Beuys (1921–1986)

Jak vysvětlit obraz mrtvému zajíci

Galerie Schmella

Dusseldorf 1965

JOSEPH BEUYS
Z akce: Jak vysvětlit obraz mrtvému zajíci, 1965, Galerie Schmella, Düsseldorf
Foto: archiv redakce

Josef Beuys
Dveře
1953-1956

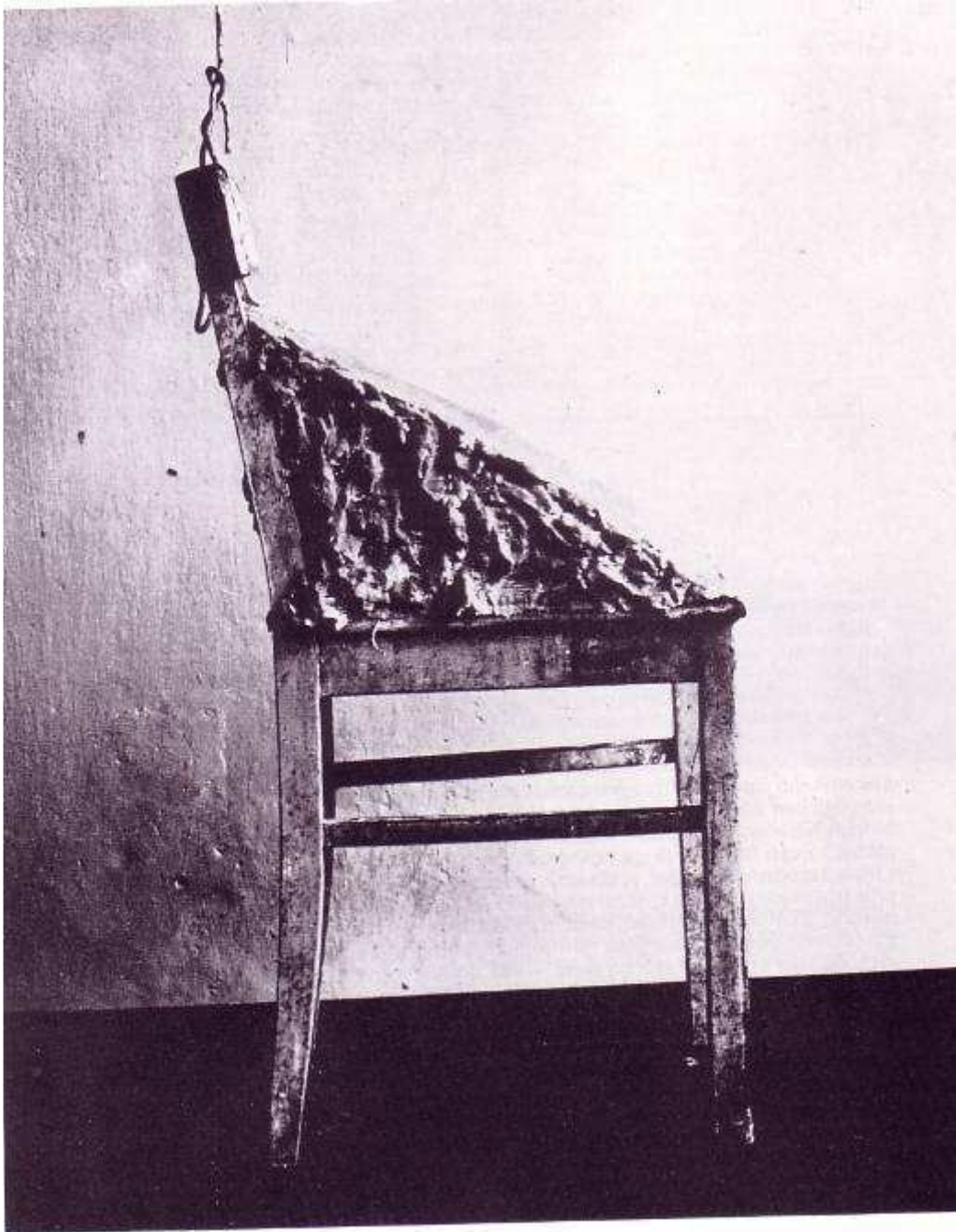

Josef Beuys
Plstěný oblek

1970

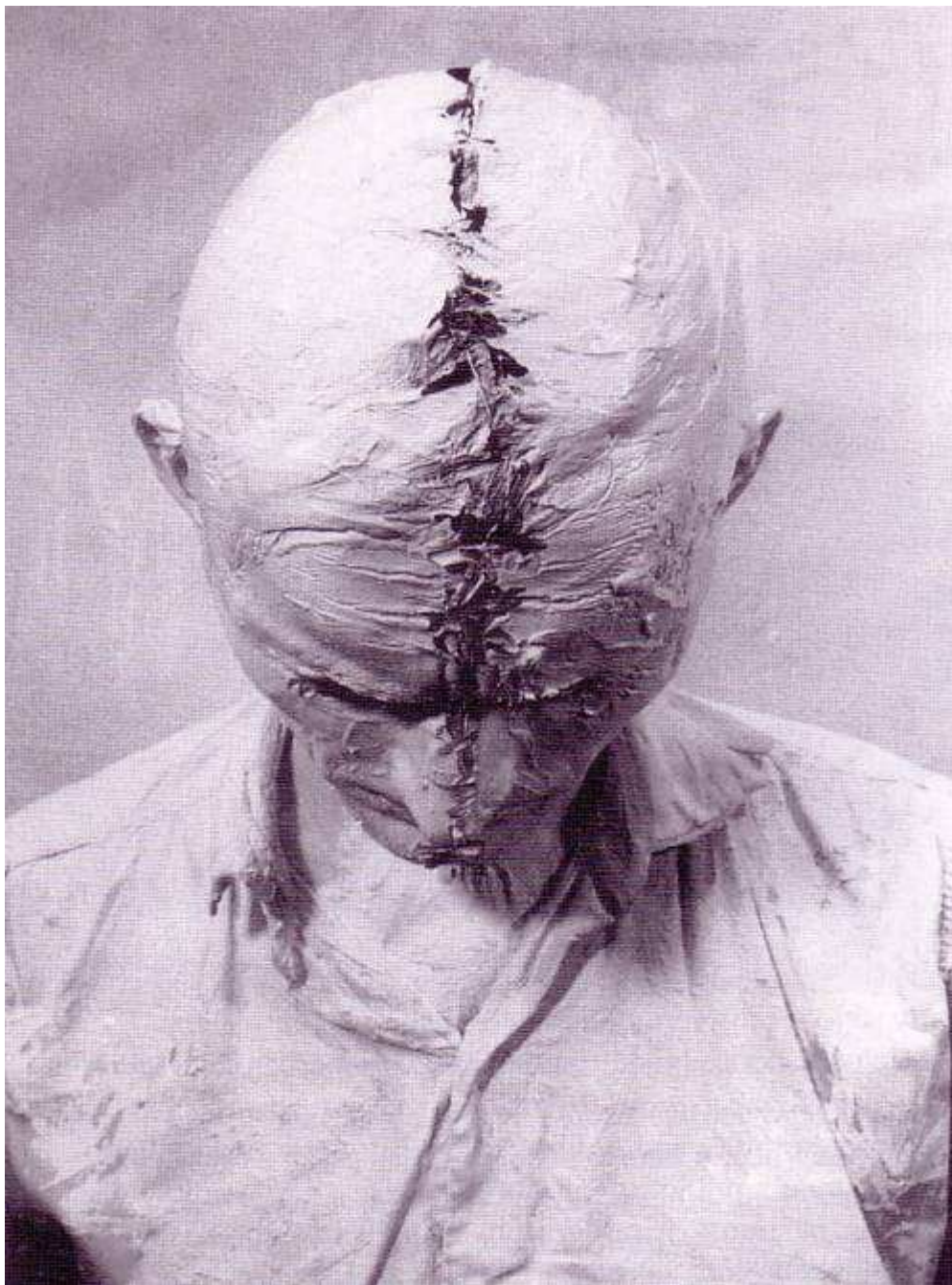

JOSEPH BEUYS
Tuková židle, 1964, dřevěná židle s tukem, 90 x 30 x 30 cm

Josef Beuys
Tuková židle
1964

I like America and
America Like me (Coyot),
1974

Günther Brus (1938)

Sebepomalování
1964

**Rudolf
Schwarzkogler
(1940 – 1968)**

3.akce, 1965

Hermann Nitsch (1938)

Mystéria
od 1962

Car Crash1960

Jim Dine (1935)

Carolee Schneemann (1939)

Eye Body, 1963

Happening

Allan Kaprow (1927 – 2006)

Gas, happening, Long Island, 1966

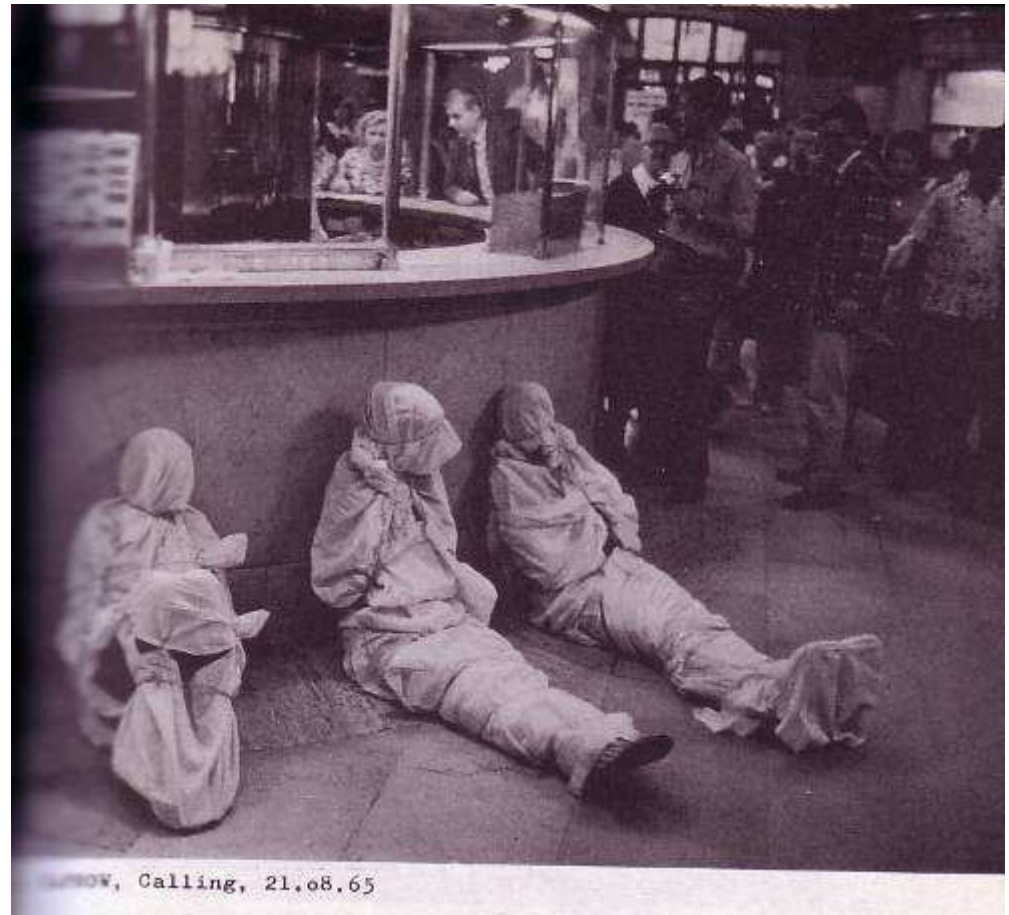

Fluxus, body art

Ben Vautier, A Flux Suicide Kit, 1967-1969

Allan Kaprow, Calling, 1965

Fluxus

Maciuns, Higgins, Vostell, Ben Paterson,
Emmet Williams, festival Fluxus,
Wiesbaden 1962

Ben Vautier, 1962, Gallery One,
Londýn – živá plastika

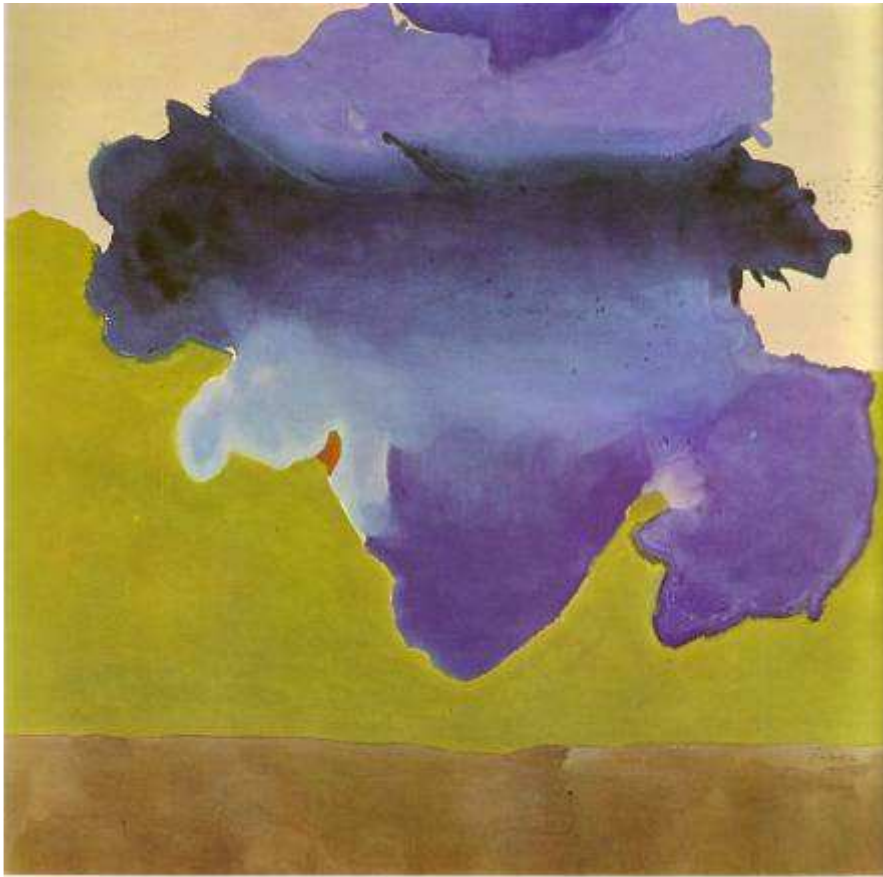
Moi Ben J'ai entièrement vécu 15 nuits et jours dans la vitrine de la Gallery ONE à Londres à l'exposition des Misfits. Cela dans le cadre de Ma prise de conscience et de Ma prise de possession de la notion de TOUT; en tant qu'œuvre d'art. (1960). Je suis sculpture vivante et mobile en tous Mes instants et tous Mes gestes, à vendre: 250 £. Tout ce que Je touche et regarde est œuvre d'art.. Je suis jaloux. Je veux faire ce qui n'a pas été fait J'ai peur d'être un raté. Je veux tout. Je suis le Seul. Je pleure la nuit. Je hais les autres. Je crée tout. Je signe tout. Je suis Dieu Créateur. Ben

Post Painterly Abstraction:

Color Field:

Helen Frankenthaler, *The Bay*, 1963

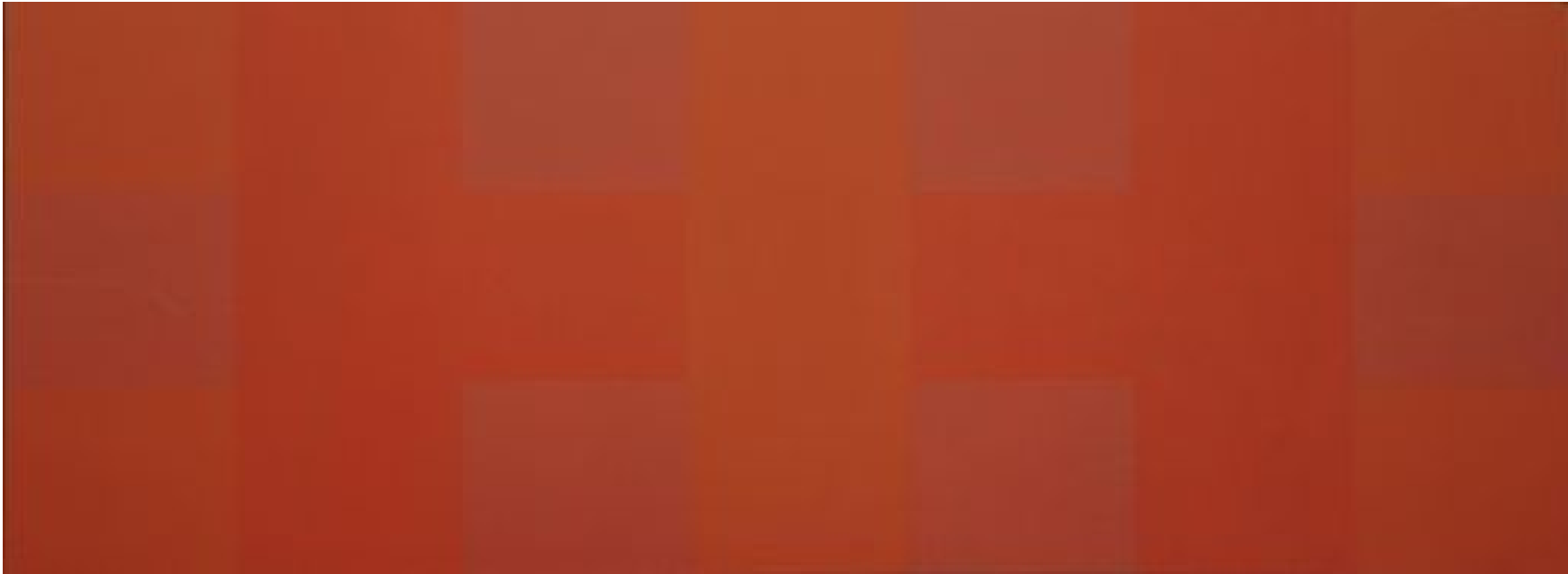

Helen Frankenthaler, *The Bay*, 1963, Institute of Arts, Detroit

Hard Edge:

Kenneth Noland, *The Bridge*, 1964

Ad Reinhardt, Abstract Painting Red, 1952

Kenneth Noland, Tropical Zone, 1964

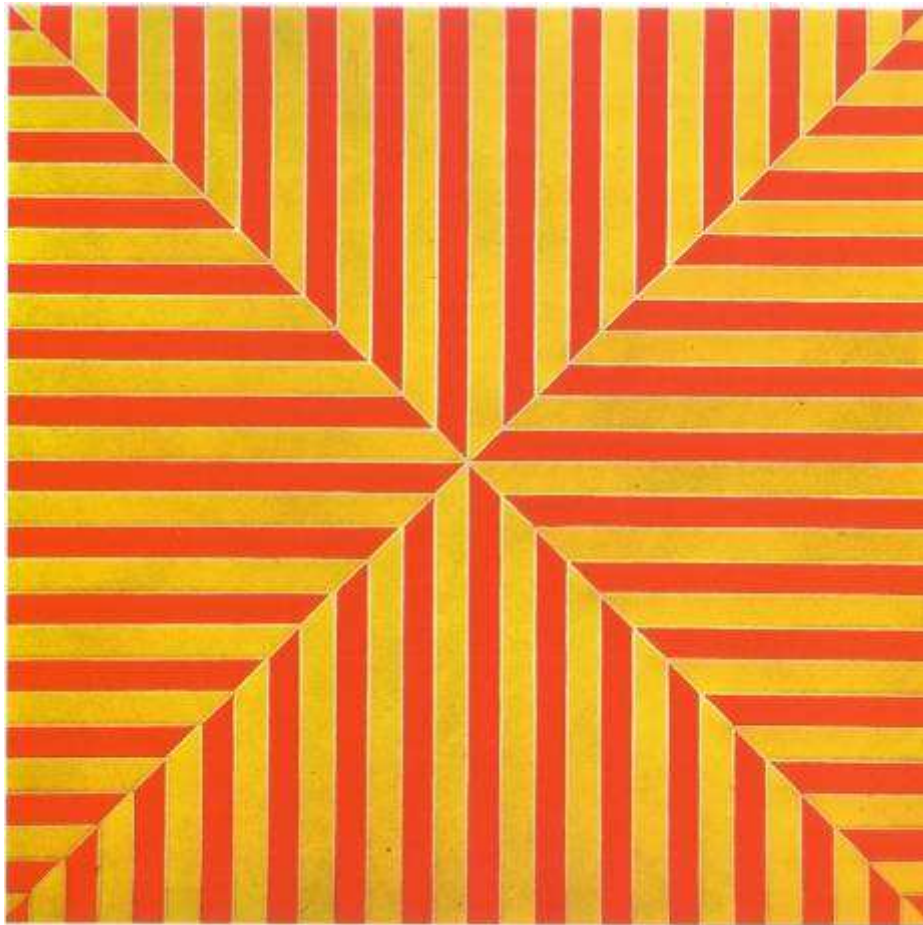
Kenneth Noland, Tropical Zone, 1964, im Besitz des Künstlers

Hard edge

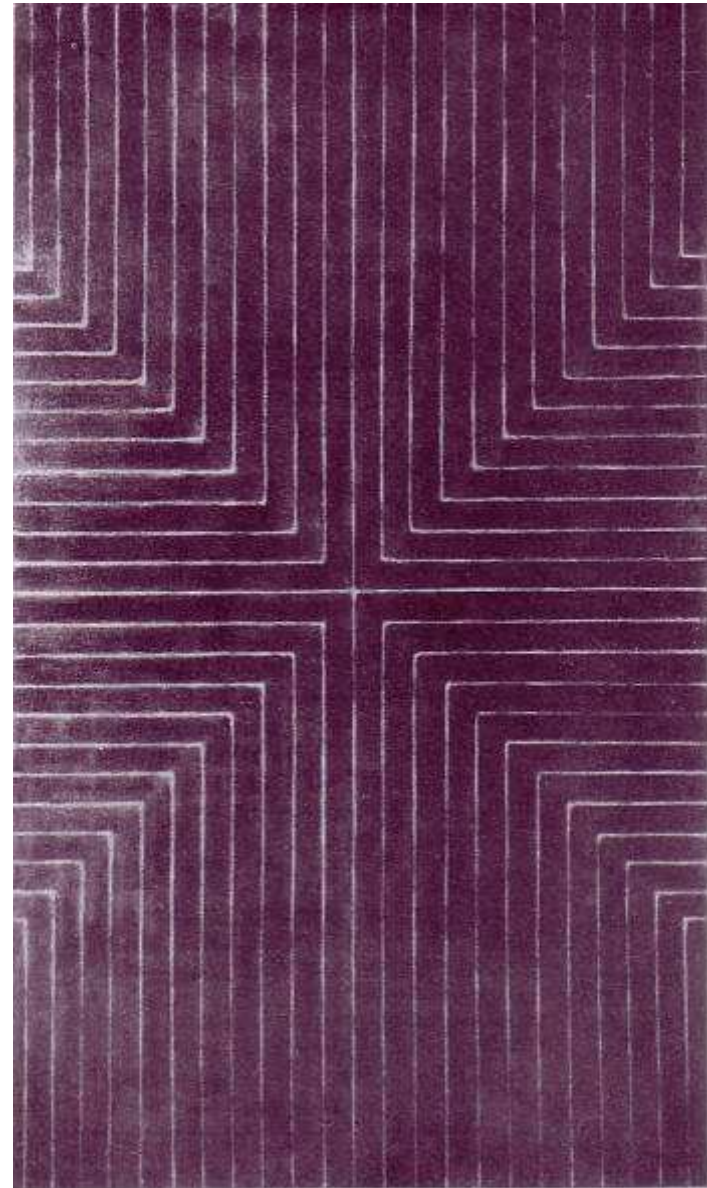
Frank Stella (1936)

Marakesch, 1964

Frank Stella, *Marakesch*, 1964, Sammlung Mr. and Mrs. Robert C. Scull, New York

Die Fahne hoch, 1959

Minimalismus

Donald Judd (1928 – 1994)

Bez názvu, 1967

Bez názvu, 1969

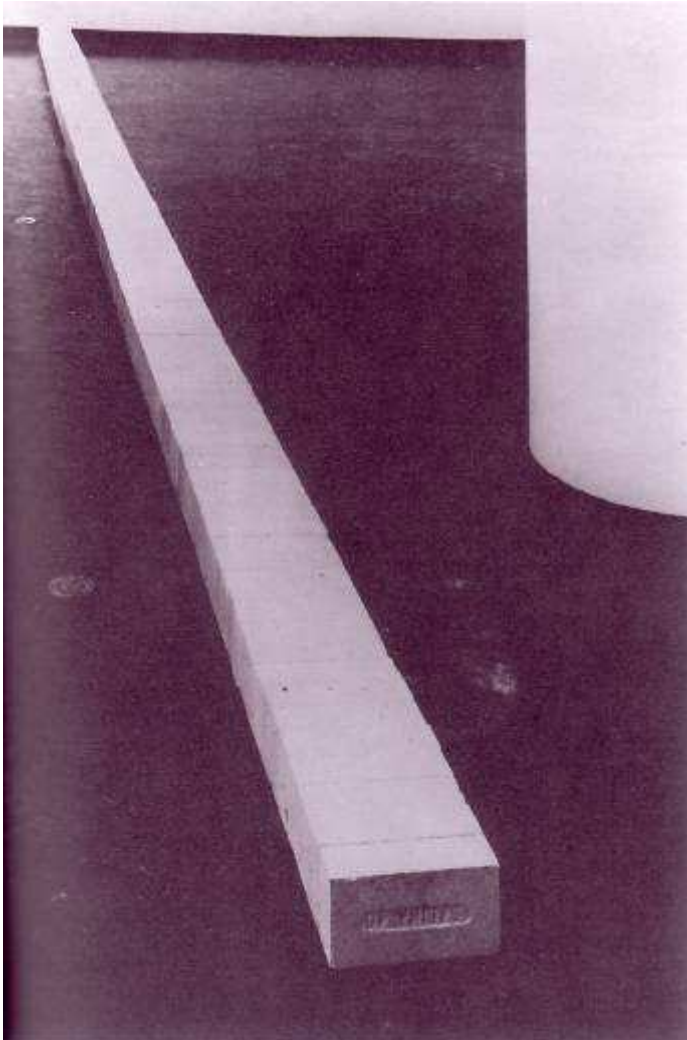

Objekty amerických minimalistů

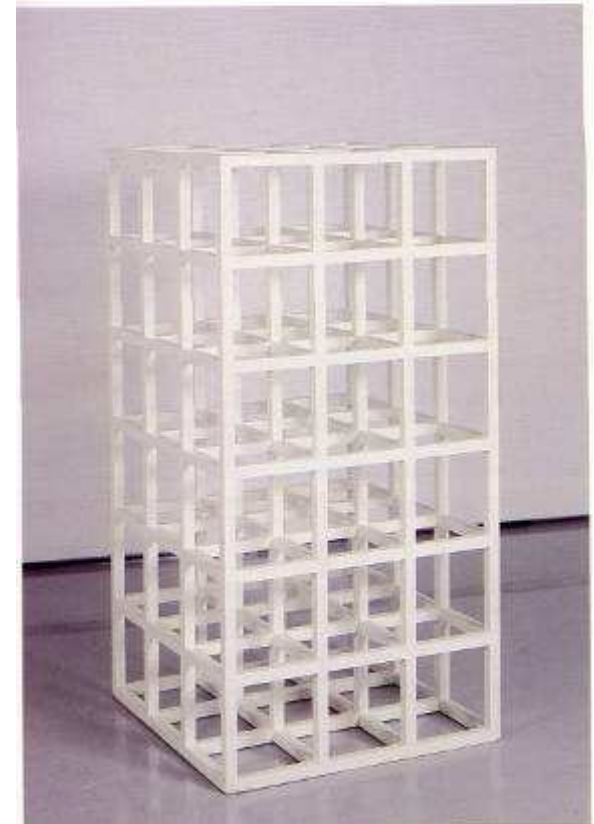
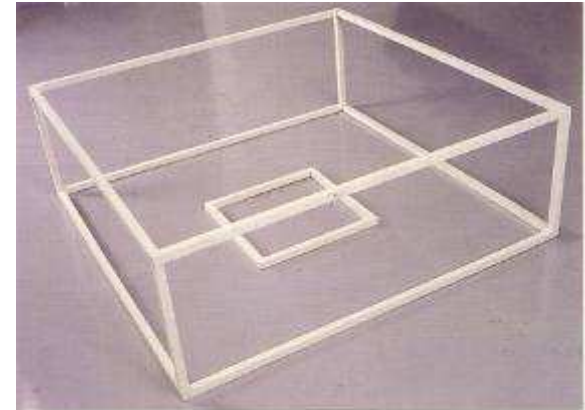
Carl Andre (1935)

Lever, 1965

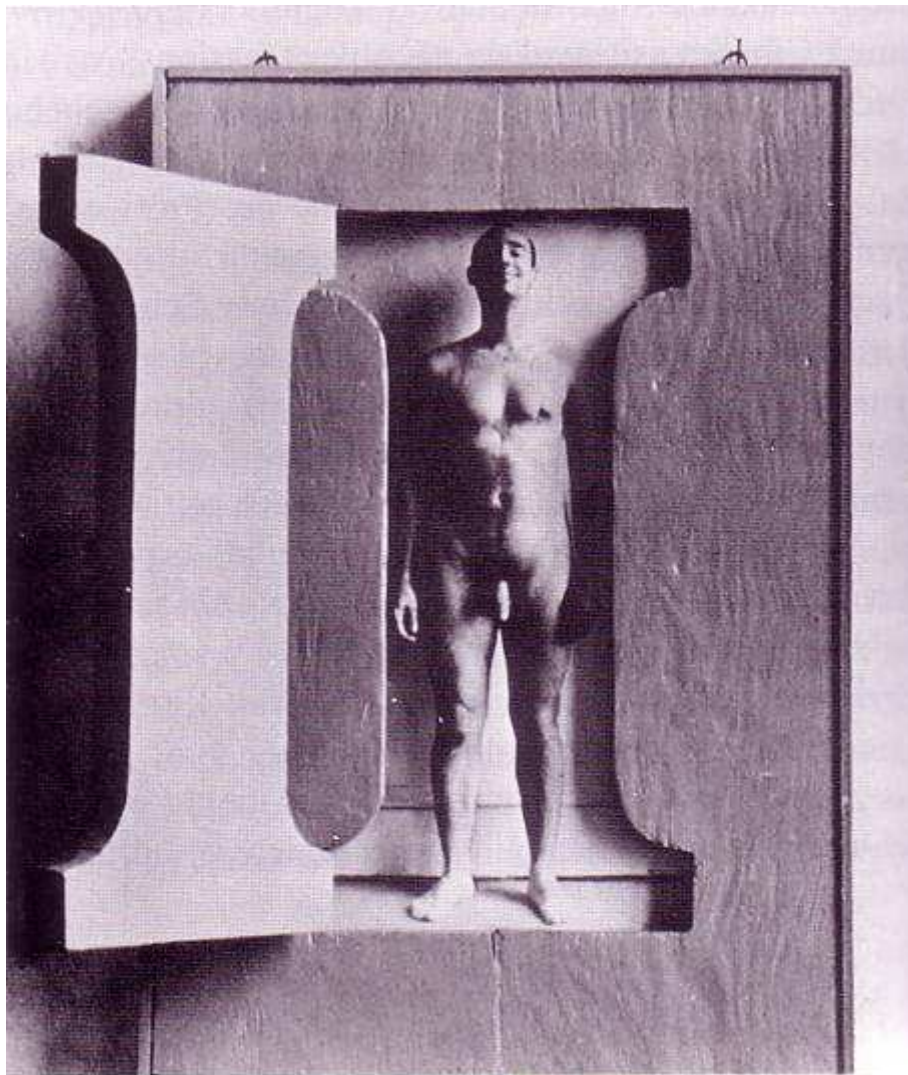
Sol Le Witt (19289 – 2007)

Serial Project N.1,
1966; Bez názvu,
1966–1968

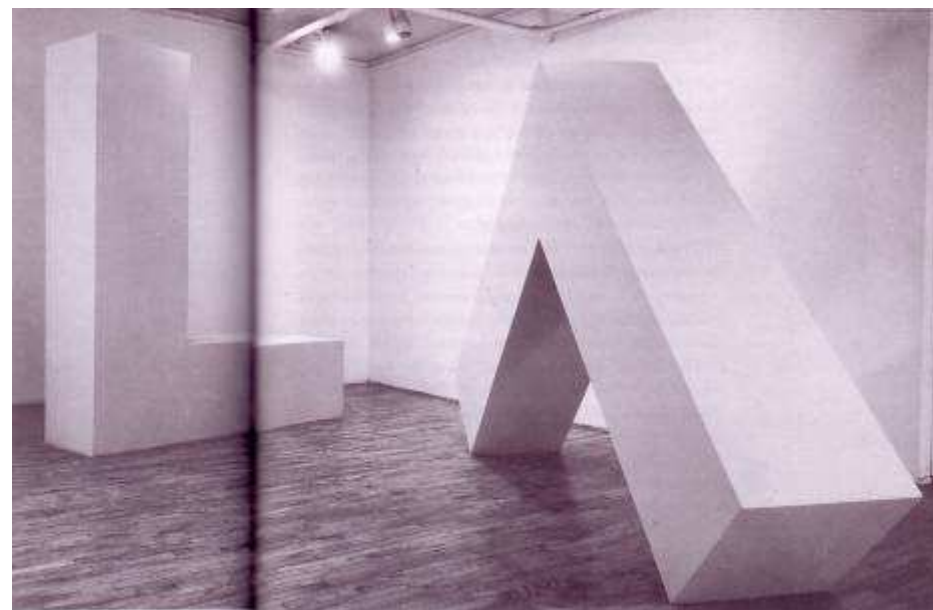

Robert Morris (1931)

Schránka na já, 1962

L-Beams, 1965

Richard Serra (1939)

One Ton Prop-House of Cards, 1969

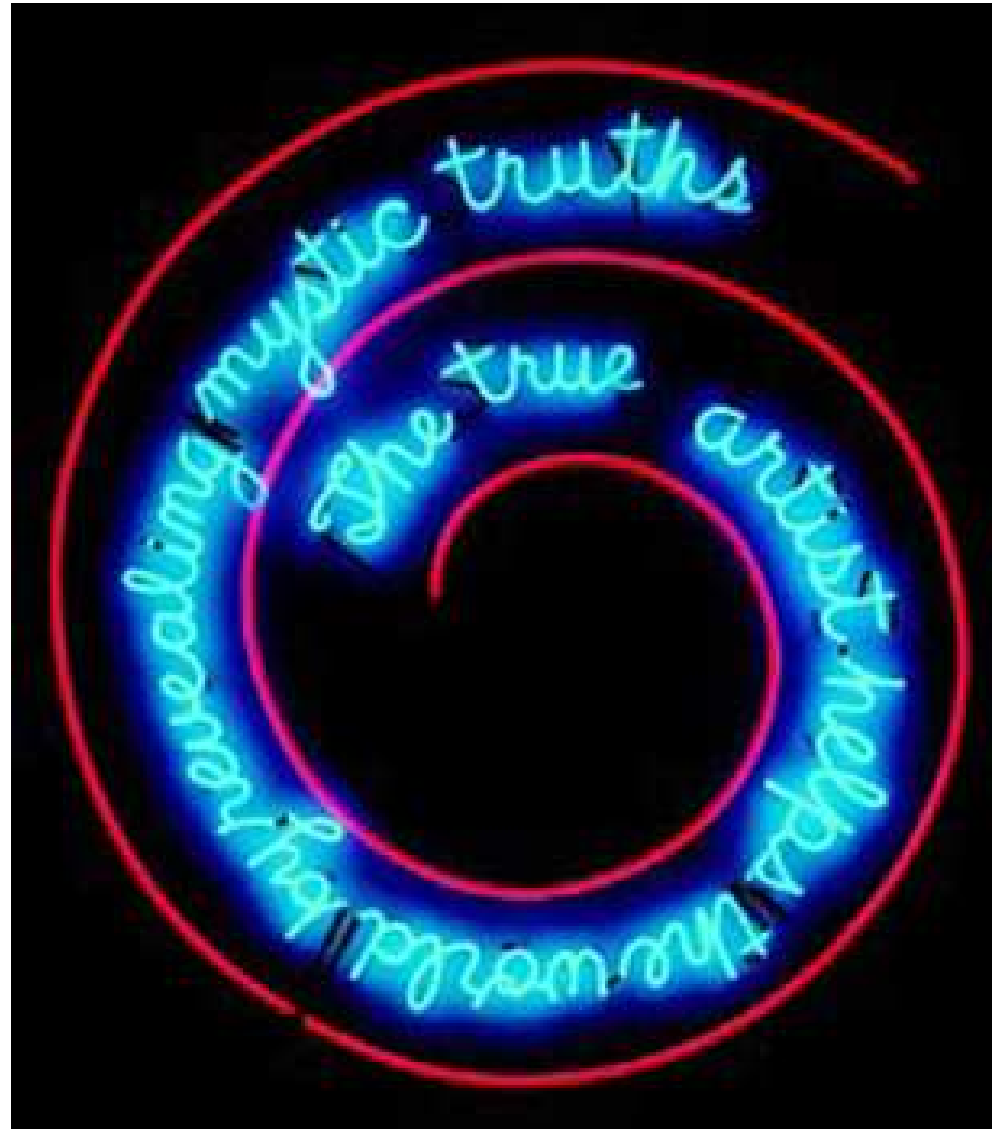
Dan Flavin (1933–1996)

the diagonal of May 25, 1963
(to Constantin Brancusi)

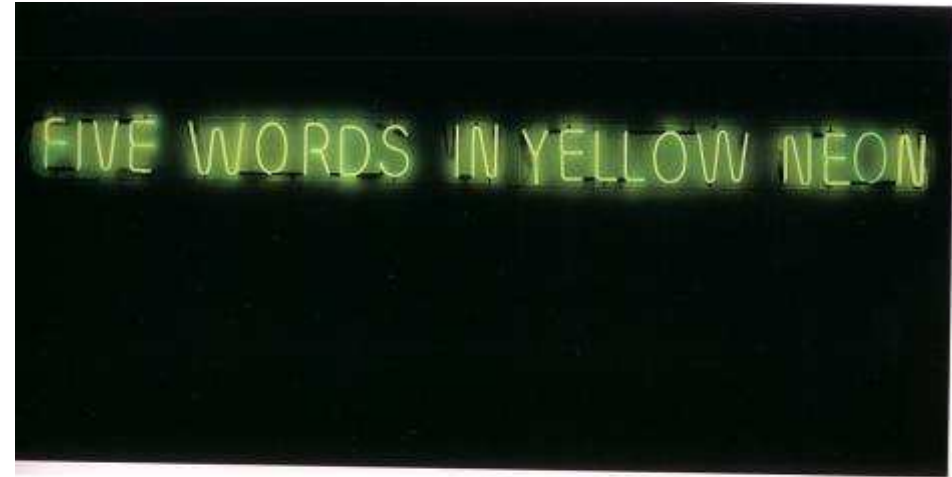
Bruce Nauman

"The True Artist Helps the World by Revealing Mystic Truths" (1967)

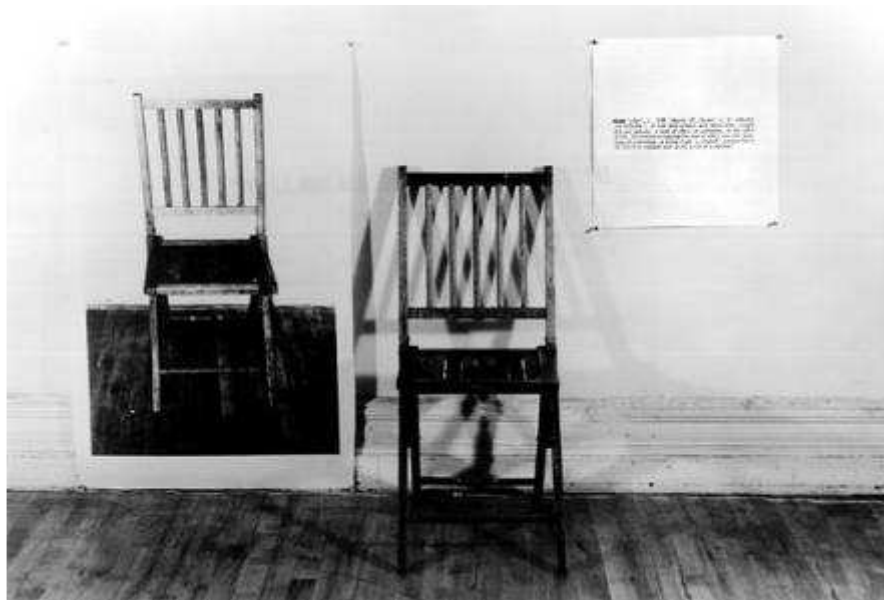
Joseph Kosuth (1945)

Five Words in Yellow
Neon, 1965

Joseph Kosuth (Toledo, Ohio, 1945)
Five Words in Yellow Neon, 1965
Neon jaune ; 18 x 244
Acquis en 1979. Inv. 79.2.1.

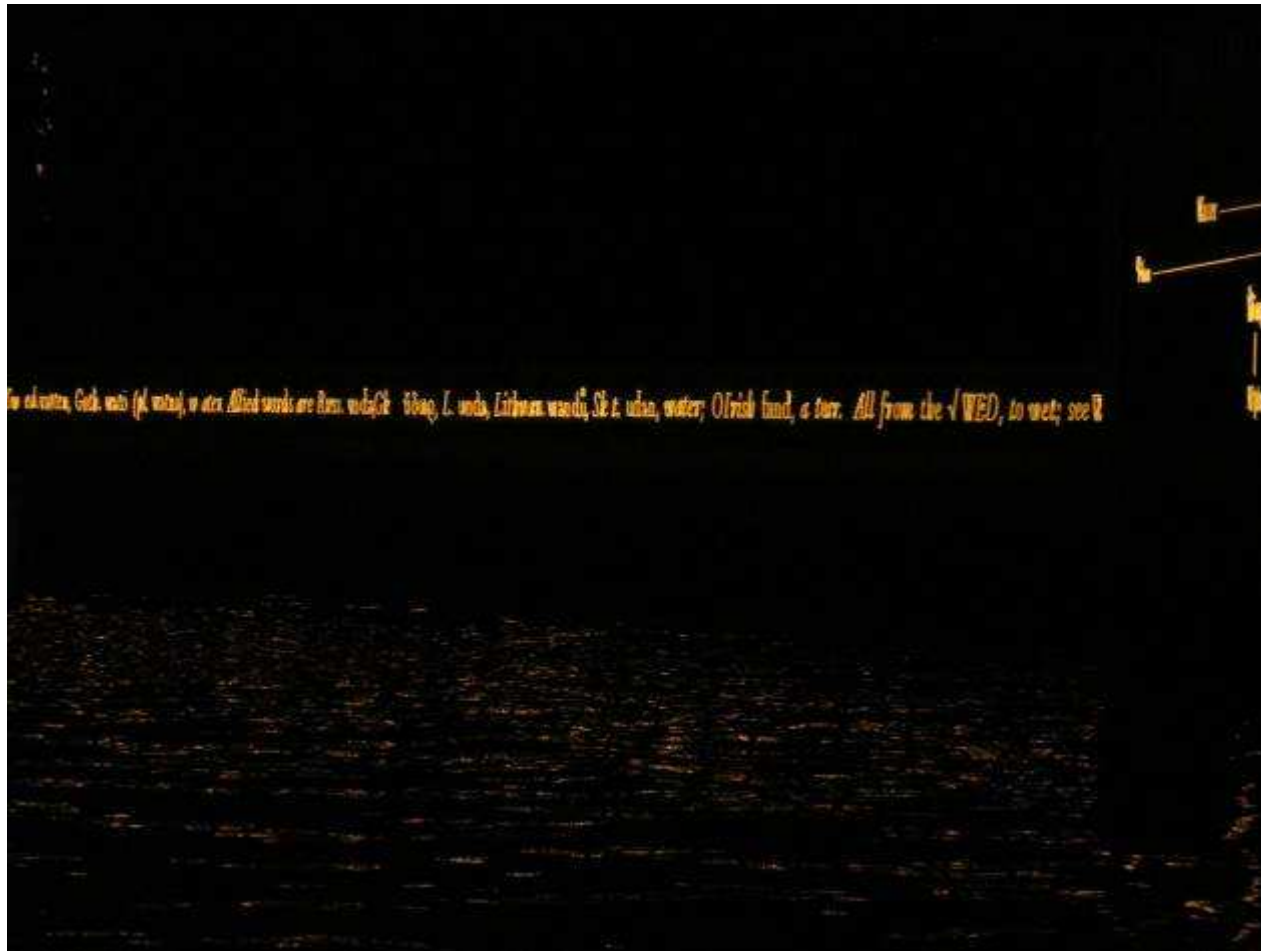
1991
Figeac, Rossetská deska,
Jedna a tři židle, 1965

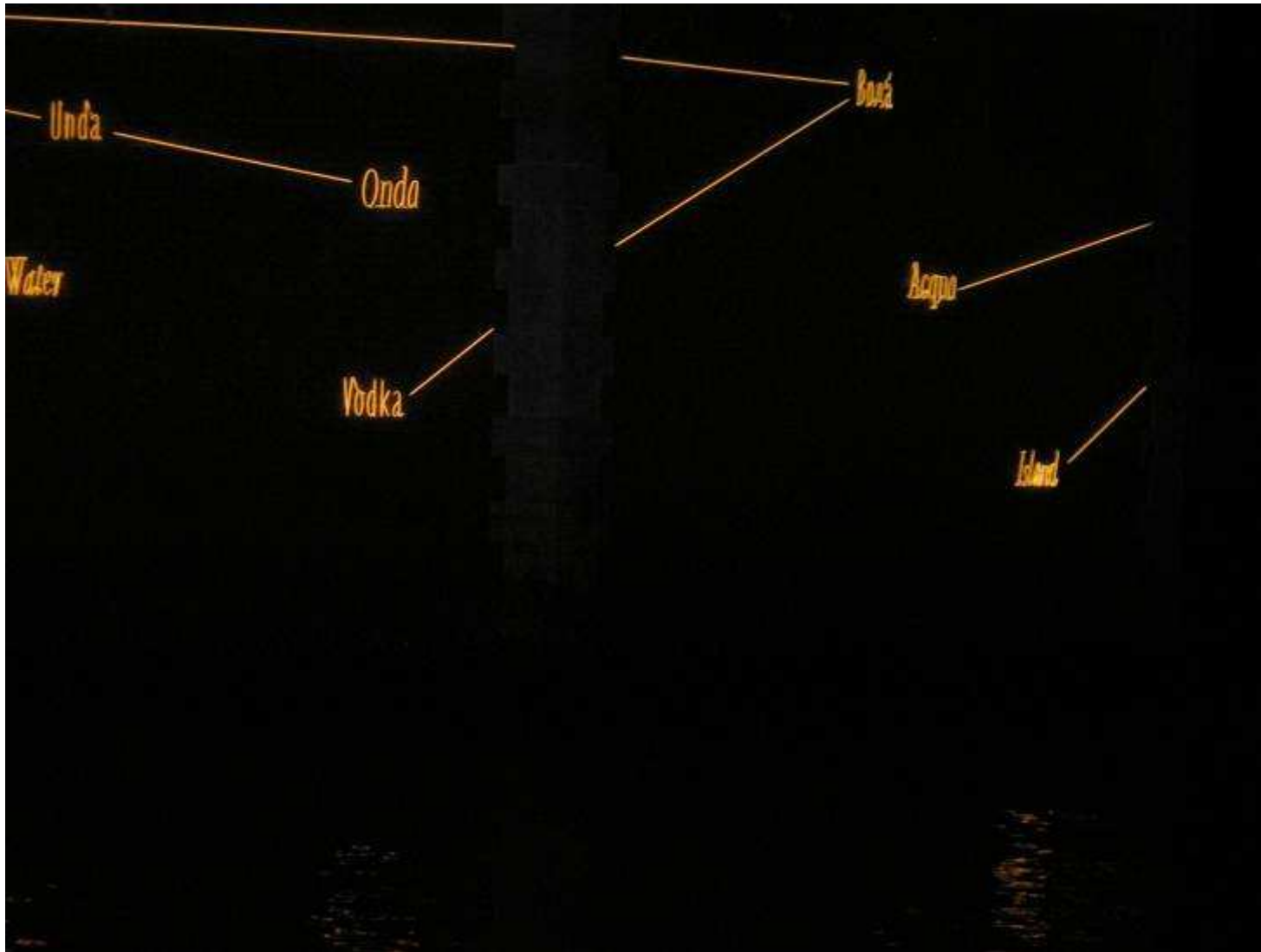

Joseph Kossuth,

Il Linguaggio dell'Equilibrio / The Language of Equilibrium at
the Monastic Headquarters of the Mekhitarian Order on
the island of San Lazzaro degli Armeni, Venice, 2007

Joseph Kossuth, Venice 2007

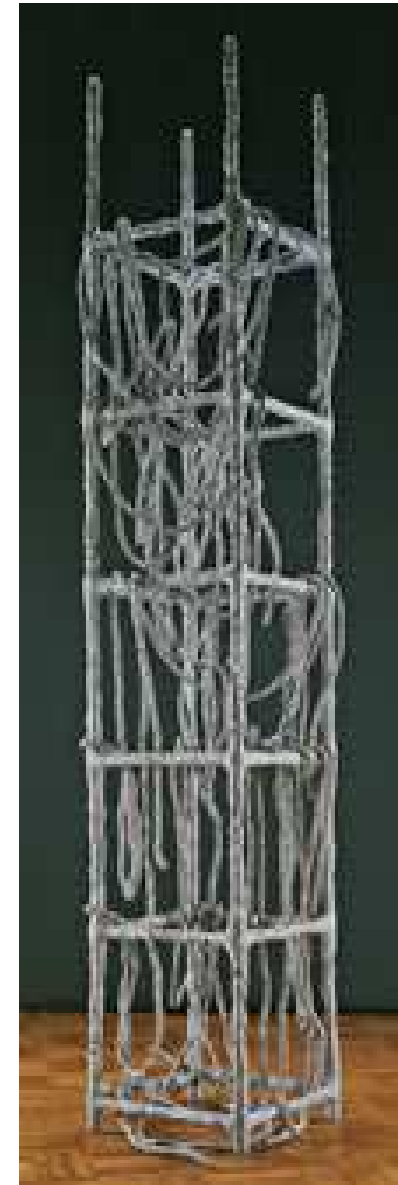
Eva Hesse (1936–1970)

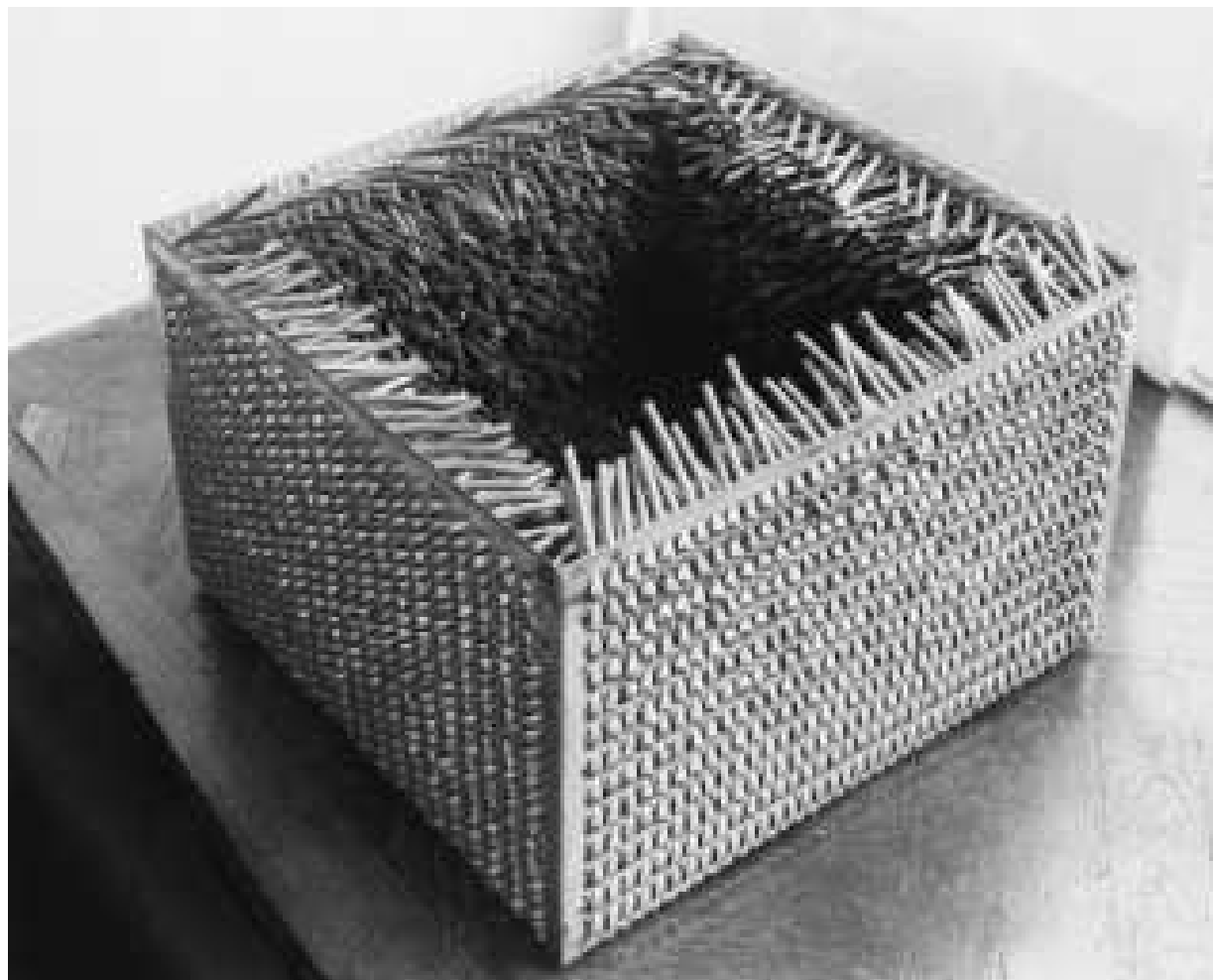
Expanded Expansion, 1969
Laokoon, 1966

Repetition nineteen III,
1968

Eva Hesse, Accession (Přístup), 1967

Louise Bourgeois (1911 – 2010)

Le Regard (Pohled), 1966

226 | Louise Bourgeois, *Le Regard*, 1966

Cumul I, 1969

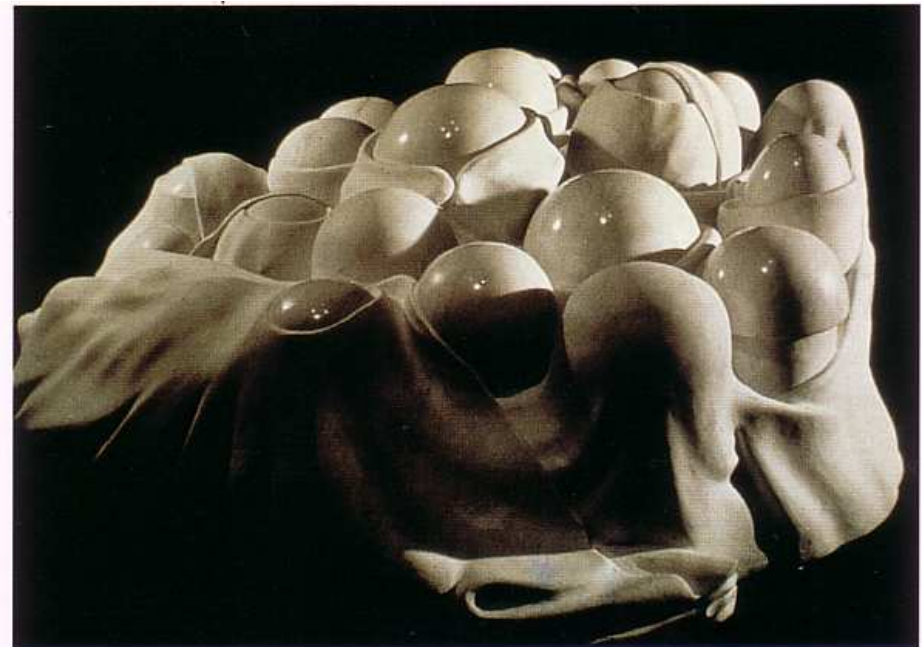
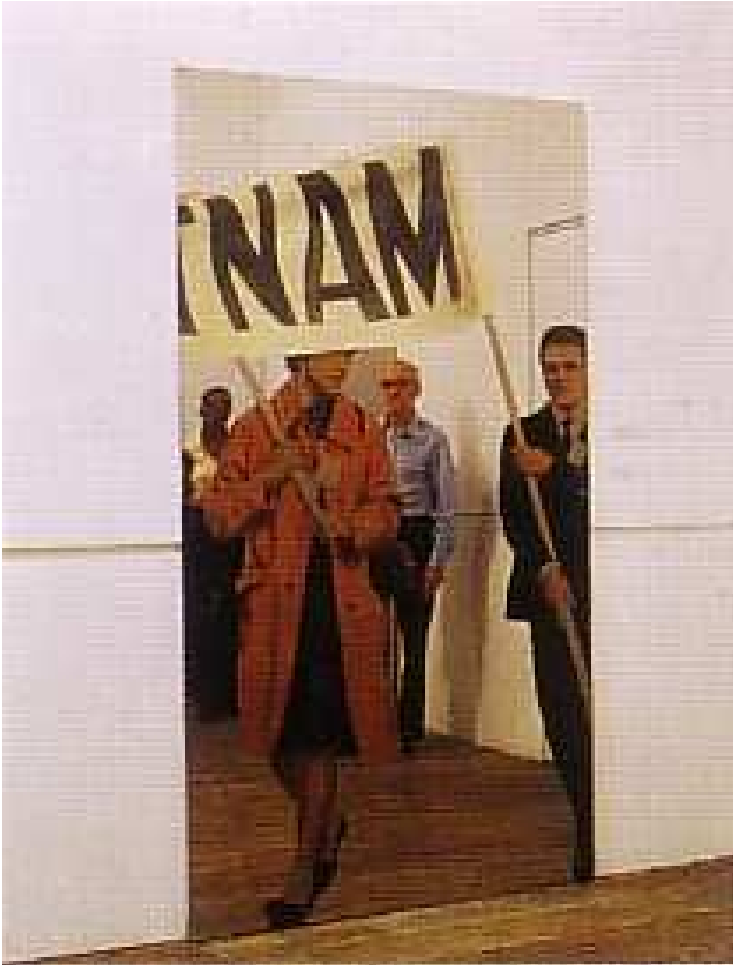

FIGURE 17 Louise Bourgeois, *Cumul I*, 1969, white marble, 22 3/8 × 50 × 48 in. Centre Georges Pompidou, Paris/Musée National d'Art Moderne/Centre de Création Industrielle. Photograph: Peter Moore

Arte povera

Michelangelo Pistoletto
(1933) Vietnam, 1965

Mario Merz (1925–2003)

Igloo di giap, 1968

Arte povera

Alighiero Boetti (1940 – 1994),

Já opalující se 19.ledna 1969 v Turíně

Jannis Kounellis (1936), Bez
názvu (12 koní), 1969

Michael Heizer (1944)

The Double negative, 1969

Land Art

Robert Smithson (1938 – 1973)

The Spiral Jetty, 1970

ROBERT SMITHSON / JAMES COHAN GALLERY

Christo

Packed Public Building, 1961

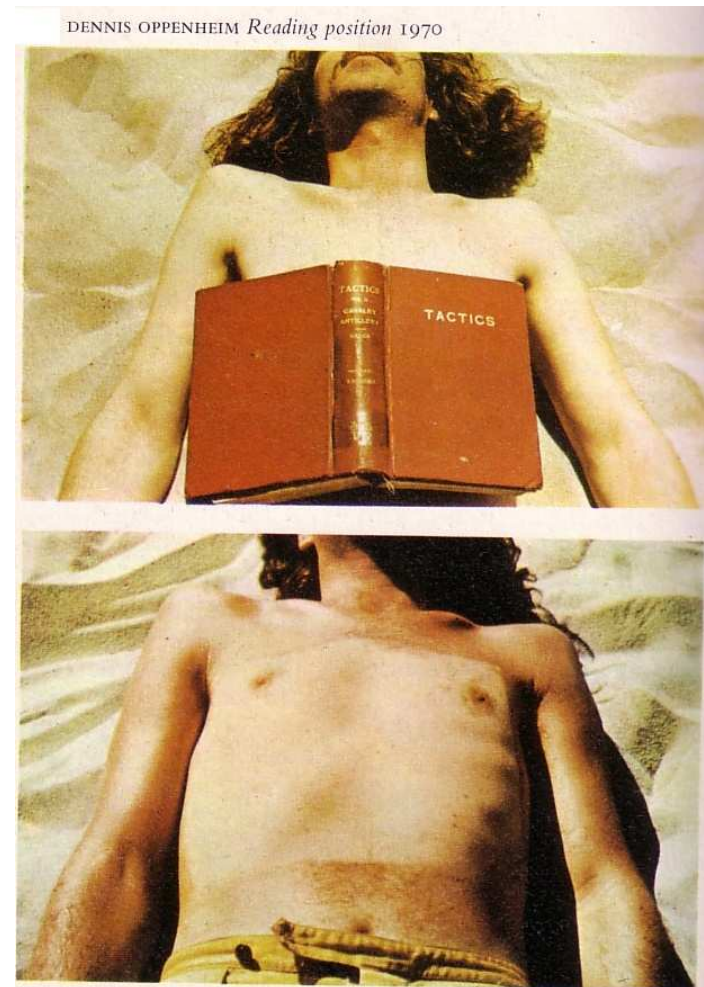
**Wrapped Coast, Little Bay,
1969**

Body Art

Denis Oppenheim (1938–2011) Reading Position, 1970

Bruce Nauman (1941)

Studies for holograms, 1970; Vlastní portrét
jako fontána, 1966–1967

Neoexpresionismus

Georg Baselitz (1938), Pastýř,
1965

Eugen Schoenebeck (1936),
Ukřižovaný, 1964

Hyperrealismus

Gerhard Richter (1932)

Onkel Rudi, 1965

Anselm Kiefer (1945)

The Milky Way (Mléčná dráha), 1985 - 1987

Anish Kapoor (1954)

Hole, 1988

Louise Bourgeois (1911–2010)

1982, Eyes

Matka, 1999

Louise Bourgeois

Precious Liquids, 1993

1990 – 1993, Cell

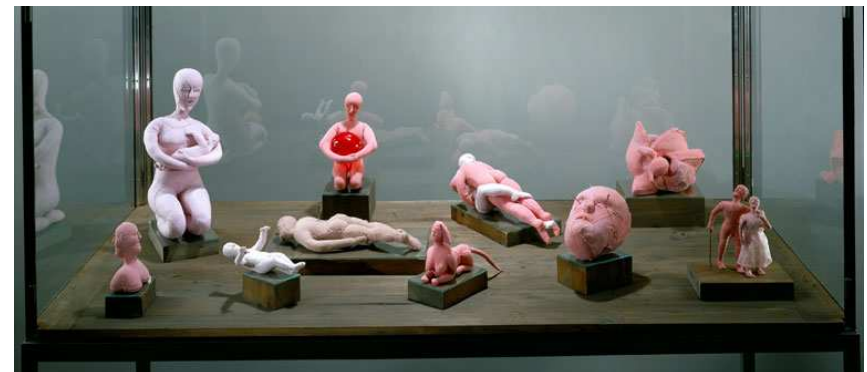

Louise Bourgeois

2001, Seven in bed

2003, Oidipus

Louise Bourgeois

Three horizontals, 1998

The Reticent Child III, 2004

